

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**RODOVO CITLIVÝ PRÍSTUP V SOCIÁLNEJ PRÁCI
S AZYLANTKAMI**

Diplomová práca

Študijný program: Aplikovaná sociálna práca

Školiace pracovisko: Katedra sociálnych vied a zdravotníctva

Školiteľka: PhDr. Dagmar Marková, PhD.

Nitra 2010

Bc. Monika Zábojníková

Ďakujem mojej školiteľke
PhDr. Dagmar Markovej, PhD.
za pomoc a odborné usmerňovanie,
ktoré mi poskytla pri vypracovaní diplomovej práce.

ABSTRAKT

ZÁBOJNÍKOVÁ, Monika: Rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami. [Diplomová práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra sociálnej práce a sociálnych vied. – Školiteľka: PhDr. Dagmar Marková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister – Nitra: FSVaZ, 2010. 112 s.

Bakalárska práca pozostáva z dvoch na seba nadväzujúcich častí – teoretických východísk a výskumu. Teoretické východiská sú obsiahnuté v troch kapitolách rovnako ako rozpracovaný výskum. Práca je doplnená o šesť príloh. V prvej kapitole sa autorka zaoberala migráciou ako globálnym aspektom, ktorý narúša tradičné usporiadanie sveta a vytvára multikultúrne spoločenstvo. Druhá kapitola prezentuje typy modernej sociálnej práce inšpirujúce sa liberálnym, radikálnym, socialistickým a postmodernistickým feminizmom. Tretia kapitola ponúka jednotlivé možnosti a postupy rodovo citlivého prístupu v sociálnej práci s azylantkami. Druhá časť práce pozostáva z prezentácie prieskumných nástrojov, ktoré boli použité pri empirickom zbere dát u sociálnych pracovníkov/čiek Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Slovenskej humanitnej rady, Ligy za ľudské práva a Spoločnosti ľudí dobrej vôle – Goodwill. Ďalej obsahuje výsledky, ktoré tvoria základ interpretácie stanovených cieľov prieskumu a samotnú diskusiu.

Kľúčové slová: migrácia, azylanti/ky, rod, rodové stereotypy, moderná sociálna práca, rodovo citlivý prístup, multikulturalizmus, integrácia, diskriminácia.

ABSTRACT

ZÁBOJNÍKOVÁ, Monika: Gender-sensitive approach in social work with recognized refugees (women). [Diploma thesis] – Constantine The Philosopher University in Nitra, Faculty of Social Sciences and Health Care, The Department of Social Work and Sciences. – Supervisor/Advisor: PhDr. Dagmar Marková, PhD. The degree of scholarly qualification: Master. – Nitra: FSVaZ, 2010. 112 p.

This diploma thesis consists of two related parts – the theoretical terminus a quo and the survey. Analysis of the theoretical terminus a quo is being presented in three chapters as well as developed survey. The thesis also comprises six insets. In the first chapter the author dealt with migration as a global aspect that undermines the traditional world order and create a multicultural community. The second chapter presents the types of modern social work is inspiring liberal, radical, social and post-modern feminism. Third chapter offers various options and procedures for gender-sensitive approach in social work with recognized refugees. The second part consists of a presentation of survey Instruments that were used in the empirical data collection for social workers the Migration Office of the Ministry of Interior of the Slovak Republic, Slovak Humanitarian Council, Human Rights League and Company's Goodwill. Also includes the results of which form the basis for setting a target interpretation or survey and the actual discussion. Also includes the results of which form the basis for setting a target interpretation or survey and the actual discussion.

Key words: migration, recognized refugees, gender, gender stereotypes, modern social work, gender-sensitive approach, multiculturalism, intergration, discrimination.

OBSAH

ÚVOD	13
1 MIGRÁCIA – FENOMÉM DNEŠNEJ DOBY	14
1.1 Kto je azylant/ka?	14
1.1.1 Odlišné vnímanie sveta	15
1.1.2 Zotrvačnosť – údel rodu!?	15
1.1.3 Feminizácia chudoby	16
1.2 Integrácia – permanentný a premenlivý proces	17
1.2.1 Modely integrácie	18
1.2.2 Slovensko a jeho cesta k ústretovosti	19
1.2.3 Rasizmus – negatívny dôsledok predsudkov a príčina multikultúrnej výchovy	20
2 MODERNÁ SOCIÁLNA PRÁCA	22
2.1 Moderné ako protiklad tradičného	22
2.2 Feministická sociálna práca	23
2.2.1 Liberálna feministická sociálna práca	23
2.2.2 Radikálna feministická sociálna práca	24
2.2.3 Sociálna feministická sociálna práca	24
2.2.4 Postmodernistická feministická sociálna práca	25
3 SOCIÁLNA PRÁCA S AZYLANTKAMI	27
3.1 Metóda prípadovej sociálnej práce	27
3.1.1 Dôležitosť poznania jazyka	27
3.1.2 Kultúrna citlivosť	28
3.1.3 Rozhovor a sociálne poradenstvo – „sondy“ do klientkinho života	29
3.2 Skupinová práca s azylantkami	30
3.2.1 Sebaúcta – emancipačný prvok	30
3.2.2 Vplyv terapií na telesný a duševný rast	31
3.3 Osvetová činnosť	32

4 PRIESKUM RODOVO CITLIVÉHO PRÍSTUPU V SOCIÁLNEJ PRÁCI S AZYLANTMI/KAMI	34
4.1 Ciele a otázky prieskumu	34
4.2 Metódy prieskumu	35
4.2.1 Výberový súbor	35
4.2.2 Metódy prieskumu	36
4.2.3 Plán prieskumu	37
5 VÝSLEDKY	38
5.1 Aké rodové stereotypy možno identifikovať u sociálnych pracovníkov/čiek v práci s azylantmi/kami?	38
5.2 Nakoľko sú vedomosti sociálnych pracovníkov/čiek rodovo citlivé?	43
5.3 Ako zohľadňujú sociálni pracovníci/čky rodovo citlivý prístup v práci s azylantkami?	46
5.4 Aké metódy práce využívajú pracovníci/čky pri integrácii azylantov/tiek do majoritnej spoločnosti.	51
6 DISKUSIA	53
6.1 Limity prieskumnej metódy a prieskumného súboru	54
6.2 Interpretácia výsledkov	55
6.3 Odporúčania pre prax	62
ZÁVER	67
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	68
PRÍLOHY	75
Príloha A Azyl a migrácia / Štatistika Ministerstva vnútra SR	76
Príloha B Prijímajúci formulár pre koučovanie imigrantov/tiek	78
Príloha C Dotazník	88
Príloha D Omalovánka v rodovo citlivom jazyku	91
Príloha E Hry	96
Príloha F Adopcia afrických detí – projekt pomoci na diaľku	111

ZOZNAM TABULIEK

<i>Tab.1</i>	Zloženie výskumného súboru z hľadiska organizácie	35
<i>Tab.2</i>	Zloženie výskumného súboru z hľadiska pracovnej pozície	35
<i>Tab.3</i>	Zloženie výskumného súboru z hľadiska pohlavia	36
<i>Tab. 4</i>	Zloženie výskumného súboru z hľadiska veku	36
<i>Tab.5</i>	Zloženie výskumného súboru z hľadiska vzdelania	36
<i>Tab.6</i>	Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom ženy sú psychicky odolnejšie ako muži	38
<i>Tab.7</i>	Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku - ženy sú psychicky odolnejšie ako muži	38
<i>Tab.8</i>	Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – ženy pružnejšie reagujú na zmeny ako muži	39
<i>Tab. 9</i>	Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy pružnejšie reagujú na zmeny ako muži	39
<i>Tab.10</i>	Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – proces integrácie do spoločnosti je rýchlejší u azylantiek ako u azylantov	39
<i>Tab.11</i>	Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – proces integrácie do spoločnosti je rýchlejší u azylantiek ako u azylantov	39
<i>Tab.12</i>	Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – ženy zastávajú pôvodné tradície prísnejšie ako muži	40
<i>Tab.13</i>	Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy zastávajú pôvodné tradície prísnejšie ako muži	40
<i>Tab. 14</i>	Početnosť a percentuálna stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – spiritualita je podporným mechanizmom zvládania ťažkých životných situácii azylantiek	40
<i>Tab.15</i>	Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – spiritualita je pod-	

porným mechanizmom zvládania ťažkých životných situácii azylantiek	41
<i>Tab.16</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom - pre ženu je prirodzené byť matkou	41
<i>Tab.17</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – pre ženu je prirodzené byť matkou	41
<i>Tab.18</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – žena by sa mala postarať o domácnosť	42
<i>Tab.19</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy by sa mala postarať o domácnosť	42
<i>Tab.20</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – muž dokáže lepšie užiť rodinu	42
<i>Tab.21</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – muž dokáže lepšie užiť rodinu	42
<i>Tab.22</i> Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – Ako by ste definovali rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantmi/kami?	43
<i>Tab.23</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – v sociálnej práci s azylantmi/kami k jednotlivých klientom/kám prístupujem individuálne (metóda prípadovej sociálnej práce)	43
<i>Tab.24</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – v sociálnej práci s azylantmi/kami k jednotlivým klientom/kám prístupujem individuálne (metóda prípadovej sociálnej práce)	44
<i>Tab.25</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – uskutočňujem skupinovú prácu s mužmi	44
<i>Tab.26</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – uskutočňujem skupinovú prácu s mužmi	44
<i>Tab.27</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – s mužmi azylantmi by mali pracovať výlučne iba muži	45
<i>Tab.28</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – s mužmi azylantmi	

by mali pracovať výlučne iba muži	45
<i>Tab.29</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – uskutočňujem skupinovú prácu so ženami	45
<i>Tab.30</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – uskutočňujem skupinovú prácu so ženami	45
<i>Tab.31</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – so ženami azylantkami by mali pracovať výlučne iba ženy	46
<i>Tab.32</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – so ženami azylantkami by mali pracovať výlučne iba ženy	46
<i>Tab.33</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci zohľadňujem rodovo citlivý prístup	47
<i>Tab.34</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a Koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci zohľadňujem rodovo citlivý prístup	47
<i>Tab.35</i> Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – ako zohľadňujete rodovo citlivý prístup s azylantkami vo Vašej práci?	47
<i>Tab.36</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem u žien azylantiek rolu matky	48
<i>Tab.37</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a Koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem u žien azylantiek rolu matky	48
<i>Tab.38</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci zohľadňujem , že žena sa dokáže lepšie postarať o rodinu	48
<i>Tab.39</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci zohľadňujem, že žena sa dokáže lepšie postarať o rodinu	48
<i>Tab.40</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem ekonomickú nezávislosť žien azylantiek	49
<i>Tab.41</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a Koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem ekonomickú nezávislosť žien azylantiek	49
<i>Tab. 42</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom –	

vo svojej práci podporujem mužov azylantov v úlohe hlavy rodiny	49
<i>Tab. 43</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem mužov azylantov v úlohe hlavy rodiny	50
<i>Tab.44</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem azylantov v úlohe vychovávateľa detí	50
<i>Tab.45</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem azylantov v úlohe vychovávateľa detí	50
<i>Tab.46</i> Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem u azylantov rolu živiteľa rodiny	51
<i>Tab.47</i> Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem u azylantov rolu živiteľa rodiny	51
<i>Tab. 48</i> Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – myslím si, že vo svojej práci som...	51
<i>Tab.49</i> Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – Ktoré z uvedených možností považujete za hlavné opatrenia úspešnej integrácie azylantov/tiek?	52
<i>Tab.50</i> Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – aké metódy pri práci s azylantmi/kami používate?	52
<i>Tab.51</i> Počet žiadateľov/liek o azyl	76
<i>Tab.52</i> Počet zastavených konaní	76
<i>Tab.53</i> Počet nepriznaných štatútov	77
<i>Tab.54</i> Počet priznaných štatútov	77

ZOZNAM SKRATIEK

SR – Slovenská republika

MU MV SR – Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

SHR – Slovenská humanitná rada

HRL – Liga za ľudské práva

UNHCR – Vysoký komisár OSN pre utečencov

MF – Multifunkčný tím

ÚVOD

Reštauračný pult, míňajúci sa ľudia, americká zástava. Obraz, ktorý videla zo svojho miesta mexická migrantka. Pracovala totiž na dámskych toaletách. Dvanásť hodín denne, šesť dní v týždni. Nenávidela som ten okamih, keď som musela ísť do práce. Stát' dvanásť hodín a „vábiť“ potenciálnych zákazníkov, aby si zahrali „moju hru“. „Priatelia, kto je ďalší? Kto je pripravený? Každý vyhráva!," zvolávala som v zábavnom parku v New Jersey. Bol neskorý september a ja som sa vracala domov. Kam sa po lete vrátila Mexičanka?

Pohlavie, národnosť, etnicita, rasa, či vierovyznanie sa stávajú v mnohých krajinách indikátormi diskriminácie ženských migrantiek. Možnosť vrátiť sa do krajiny pôvodu je u mnohých žien nízka a ich životná situácia viac ako neuspokojivá. Túžia po rodine, priateľoch, či uznaní, ktoré sa im častokrát nedostáva.

Rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami rešpektuje ich odlišnosť v rovnorodosti. Zahŕňa poznanie kultúrnych aspektov a tradícií sociálnymi pracovníkmi/čkami, ktoré zohrávali a zohrávajú významnú úlohu v procese prežívania azylantiek. Reflektuje existenciu sociálnych štruktúr krajiny sociálneho/nej pracovníka/čky a poznanie osobných predpokladov, postojov, stereotypných prejavov a predsudkov samotných pracovníkov/čiek, ktoré by mohli negatívne vplývať na výkon práce. Cieľom rodovo citlivého prístupu je snaha o nové sebapoňatie žien, vyplývajúce z perspektívy nového sebavnímania a zvýšeného sebahodnotenia. Nanovo buduje identitu žien založenú na vnímaní „subjektívneho“ poznania a nie v závislosti od vžitých štruktúr budovaných spoločnosťou, ktoré stoja na patriarchálnom základe.

1 MIGRÁCIA – FENOMÉM DNEŠNEJ DOBY

Migrácia bola vždy súčasťou ľudských dejín počnúc od starodávnej praxe poskytovania azylu na posvätných miestach, až po postupné formálne udeľovanie ochrany, predovšetkým z náboženských a politických príčin (Kováts et al. 2006, s. 3).

V súčasnej dobe môžeme vidieť prostredníctvom globalizačného vývoja prelínanie jednotlivých národov, etník, rás a pod. vo všetkých častiach sveta. Multikultúrna spoločnosť rozširuje staré a otvára nové trhy, prináša inovakosť, fascináciu, či nevšednosť, no zároveň sa miesi so strachom. Strachom z ovládnutia slabšieho národa silnejším, strachom z civilizačných chorôb, či teroristických útokov.

1.1 Kto je azylant/ka?

Pred prvou svetovou vojnou sa otázky utečencov/kýň považovali skôr za výsadu zvrchovaných štátov, než za povinnosť poskytnutia ochrany. Prvá svetová vojna priniesla zmenu v dynamike, rozsahu a intenzite hnutí utečencov/kýň, ako aj inštitucionálne reakcie. Novovzniknuté európske štáty a s nimi súvisiaca sústava inštitúcií, ku ktorým patrili chránené hranice, pasy a preukazy totožnosti, čoraz viac sťažovali pohyb z jednej krajiny do druhej bez predchádzajúceho súhlasu a povolenia prijímajúceho štátu. V medzivojnovom období menovala Liga národov Vysokého komisára pre Utečencov v Európe, ktorý slúžil ako koordinačné stredisko uľahčenia situácie pri masovom pohybe ľudí. Zároveň v tomto období vznikajú základy utečeneckého práva vo forme prvých medzinárodných dohôrov o právnom postavení utečencov/kýň (1933 – Dohovor o medzinárodnom právnom postavení utečencov; 1938 – Dohovor o právnom postavení utečencov prichádzajúcich z Nemecka). V dôsledku veľkého počtu utečencov/kýň, ktorý zostali v Európe po 2. sv. vojne, založilo Generálne zhromaždenie OSN v r. 1950 Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR - United High Commissioner for Refugees) a poverilo ho dočasným doriešením tohto problému (Kováts et al., 2006, s. 3-4).

V roku 1951 bol prijatý Dohovor o právnom postavení utečencov, tzv. Ženevský dohovor. Po splnení kritérií Ženevského dohovoru definujeme azylanta/ku ako osobu, ktorá sa nachádza mimo svojho štátu. Má oprávnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine

alebo zastávania určitých politických názorov. V dôsledku uvedených obáv nemôže alebo odmieta prijať ochranu svojho štátu (Slovník pojmov, 2010, s. 1).

1.1.1 Odlišné vnímanie sveta

Imigranti/ky prichádzajúci/e do novej kultúry¹ si nesú odlišné vnímanie sveta, čím sú vystavení/é dvojitému kultúrnym praktikám. Ich etnicita nezahŕňa len rasu² (podobné telesné znaky), ale aj spoločnú históriu, životný štýl a hodnotový systém (Amott a Matthaie, 1991 In Riglová, Dastlík, 2006, s. 8). Segall (1999 In Rašticová, 2007, s. 26) uvádza, že „...ľudské chovanie je zmysluplné iba vtedy, keď je skúmané v sociálno-kultúrnom kontexte, v ktorom sa deje ...“ Mahalingam (2006 In Rašticová, 2007, s. 27) prirovnáva imigrantov/ky k antropológom/gičkám, ktorí/é sa snažia porozumieť novej kultúre – jej zvykom, praktikám, významom, či pravidlám rôznych sociálnych situácií a súčasne informátorom/kám, ktorí/é sú opytovaní/é na rôzne aspekty svojej kultúry.

Madina, ktorá bola nútená opustiť s manželom rodné Čečensko a získala azyl v Českej republike píše: „U nás ženy nepijú alkohol, nefajčia cigarety, nevodia si domov milencov a tak ďalej. A ak mám byť úprimná, chcem si vo svojej rodine svoju kultúru, tradície, zvyky a jazyk udržať. Moja viera a náboženstvo sú pre mňa veľmi dôležité a budem sa ich držať a chcieť, aby sa ich držali aj moje deti, nech už budeme kdekoľvek, tu v Čechách alebo v Afrike, to „je jedno“. Musíme a budeme sa riadiť našou vierou a náboženstvom (Krchová, Víznerová, 2009, s. 34).“

Zosúladenie kultúrnych a náboženských hodnôt, ktoré sú často konfrontačné a protirečivé, dodržiavanie zvykov, udržiavanie jazyka oboch kultúr si vyžaduje mnoho času a energie (Kováts et al., 2006, s. 178-179). Chaluš a Müllerová vo svojej publikácii Integrácia v kultúrne pestré ♀ skupine tu a teraz (2008, s. 34) zaznamenali, že spiritualita – náboženstvo a tradície sú u žien azylantiek pochádzajúcich z rôznych častí sveta súkromnou sférou vnútorného prežívania. „..., viera sa stáva produktom procesu, v ktorom človek konštruuje a konštituuje svoj svet a samého seba (Berger In Ch. Schüle, 2008, s. 33).

1.1.2 Zotrvačnosť – údel rodu!?

¹ Kultúra predstavuje celistvý systém významov, hodnôt a spoločenských noriem, ktorými sa riadia členovia danej spoločnosti (Průcha, 2007, s. 46).

² Rasa predstavuje veľkú skupinu ľudí s podobnými telesnými znakmi. Ľudský rod sa odlišuje určitými anatomickými znakmi, ako napr.: farba pokožky, vlasov a očí, tvar lebky... (Průcha, 2007, s. 62).

V dnešnej globálnej spoločnosti prináša rodové³ zaťaženie dichotómny model globálnej a lokálnej teórie, kde globálna teória je spojovaná s maskulinitou a charakterizovaná mobilitou, premenlivosťou, kosmopolitnosťou a modernitou a lokálna teória je spojovaná s feminitou, statickosťou, miestom, domovom a tradíciami (Freeman, 2001 In Kolářová, 2007, s. 1).

„Ja som z Bosny, Bosna bola z tohto pohľadu veľmi tradičná. Väčšina ľudí žila tak, že hlavnú rolu mal ten mužský, pretože zarobil viac. Ženská zarábala menej a starala sa o všetko možné. ...tradične naši muži nepomáhali, pretože ich to nenaučili matky. A matky ich to nenaučili, pretože ony nepracovali. To bola moja mama, ktorá vychovávala mňa a sestru, že my sme robili všetko a náš brat nič (Chaluš, Müllerová, 2008, s. 27).“

Globalizačné procesy neustále prinášajú narušenie dichotómie maskulinity a feminity tým, že nútia ženy vstupovať do mužských oblastí ako je výroba a migrácia, čím feminita už nie je určovaná iba materstvom a domovom, avšak naďalej sa ukotvujú rodové nerovnosti a ideológie, ktoré sú založené na stereotypoch (Marchard et al., 2000, Pyle a Ward, 2003 In Kolářová, 2007, s. 1).

Jana Litvinova z Bieloruska, ktorá v roku 2005 získala azyl v Českej republike, spomína na svojich rodičov „... obidvaja boli dobrí študenti, študovali na „výborné“, ale preto, že otec bol muž, a taktiež kvôli maminmu pôvodu, zvýšené štipendium dostával len on, predsedom študijného krúžku bol on a potom, keď nastúpili do práce, si mama privyrábala v zdravotnej škole, prednášala tam a našla rovnakú možnosť privyrobenia aj pre otca, pracovala rovnako ako on, ale bol to otec, ktorý bol považovaný za lekára „na úrovni“, ... (Machovcová, 2008, s. 35-36).“

1.1.3 Feminizácia chudoby

Krchová a Víznerová (2008, s. 26) poukazujú na to, že postavenie človeka v určitom sociálnom prostredí závisí od rodu a ďalších vrodených, či získaných statusov ako je vek, rasa, etnicita, trieda, sexualita, či náboženská a kultúrna príslušnosť. Určité kategórie sa stávajú dôvodom k diskriminácii a nerovnému zaobchádzaniu a ich naakumulovanie umiestňuje človeka do znevýhodnenej pozície, v ktorej musí čeliť viacnásobnej diskriminácii, prekážkam a obmedzeným šanciam na rovné začlenenie do spoločnosti. Ak nebude

³ Rod/gender „sa vzťahuje na sociálne a kultúrne rozdiely medzi ženami a mužmi, ktoré sú naučené, sú zmeniteľné v priebehu času a majú veľmi rôzne prejavy v rámci jednotlivých skupín, ako aj medzi kultúrami (Kiczková, 2006 In Macháček, 2006, s. 21).

otázka problematiky rodu skúmaná v závislosti od etnicity a rasy, dôjde ku skresleniu reality a bude viesť v danej oblasti „k univerzalizácii skúsenosti bielych žien zo strednej vrstvy spoločnosti a k marginalizácii žien s odlišnou farbou pleti, homosexuálne orientovaných žien, žien žijúcich na hranici chudoby, či v úplnej chudobe (Riglová, Dastlík, 2006, s. 6).“

Česká azylantka opísala svet ženskej práce v Českej republike a v Bielorusku nasledovne: „Vždycky můžem povedať, to hlúpe ženy budú makat' a muži budú nadriadení. ...myslím, stopercentne sa to odráža vo finančnom ohodnotení a myslím, že je to, ale je to už druhotná otázka, pretože tá ako, ako tá základná otázka bude zniet' jednoducho zoberú ťa, alebo nezoberú tam. A keď ťa zoberú, tak jednoducho ti už od začiatku ponúknu iný plat, ako by ponúkli mužovi... Sú, je to otázka rodu a sú úplne tradičné (Krchová, Víznerová, 2008, s. 64).“

Platová nerovnosť ako jedna z hlavných rodových nerovností spôsobuje závažný spoločenský problém – feminizáciu chudoby. Migrácia sama o sebe nesie častokrát stratu rešpektu, príjmu a sociálneho postavenia mužov, resp. rodiny. Mnohokrát si ženy nájdu rýchlejšie prácu ako muži. Finančné ohodnotenie je však nedostačujúce na pokrytie minimálnych životných nákladov a taktiež vedie k obráteniu rolí, čo je pre mnohých mužov ťažko znesiteľné. Najhoršia podoba vyústenia tejto zmeny je prítomnosť domáceho násillia.

„Podľa štatistík Spojených národov tvoria ženy polovicu svetovej populácie a ich práca sa rovná dvom tretinám svetových pracovných hodín. Vlastní zhruba 1-2% svetového majetku a sú málo zastúpené v rozhodovacích pozíciách. Iba 13% zástupcov v parlamente a 4% hláv štátov predstavujú celosvetovo ženy. Na druhej strane 70% chudobných na svete sú pritom ženy a ženy taktiež tvoria 80% všetkých utečencov a 70% negramotných obyvateľov sveta (Kolářová, 2007, s. 2).

Pre ženy, utečenkyne, existuje podrobne rozpracovaná politika, mnoho smerníc... Wairinu Karago, zástupca riaditeľa oddelenia medzinárodnej ochrany UNHCR poznamenal, že dokiaľ sa tieto rozhodnutia nebudú využívať v praxi, nie je možné ich oceniť (Kováts et al., 2006, s. 208).

1.2 Integrácia – permanentný a premenlivý proces

Integrácia azylantov je proces permanentný a premenlivý, no doposiaľ žiadny členský štát Európskej únie nemá jej jednotnú definíciu.

Kováts et al. (2006, s. 176-177) vníma integráciu ako udržanie si svojej vlastnej kultúry a zároveň úspešné prispôsobenie sa kultúre prijímacej spoločnosti. Samotné začlenenie poníma Podhradský (2009, s. 21) v rámci jazykovej, ekonomickej a kultúrno-spoločenskej dimenzie.

1.2.1 Modely integrácie

Sylvia Porubánová (2005, s. 10-11) uvádza nasledujúce modely integrácie:

- Segregačný (diskriminačný) model, ktorý neočakáva ani nevyžaduje od imigrantov/tiek integráciu do majoritnej spoločnosti, zväčša iba umožňuje ich vstup do jednej sféry spoločenského života;
- Asimilačný model predstavujúci jednostranný proces adaptácie cudzincov/niek s rezignáciou na vlastnú kultúru, jazyk atď.;
- Integračný model, v ktorom integrácia predstavuje dvojsmernú adaptáciu, tj. migrantov/tiek i väčšinovej spoločnosti prispievajúcej k formovaniu spoločnej ašpirovanej identity;
- Pluralitný model, ktorý podporuje rozmanitosť migrantov/tiek v prijímajúcej spoločnosti, zohľadňujúc ich kultúrne, zvykové a religiózne odlišnosti od autonómnej spoločnosti.

Jednotlivé modely integrácie uskutočňované v krajinách Európskej únie bližšie popisuje Barša (1999 In Tollárová, 2006, s. 1). Vo Francúzsku predstavuje proces integrácie asimilačný model, kde je pobyt imigrantov/tiek uznávaný s jednoduchou možnosťou naturalizácie, ale vyžaduje vzdanie sa skupinových odlišností (napr.: Šatkový zákon). Pluralitný model predstavuje Veľká Británia, ktorá pripúšťa, rešpektuje a zohľadňuje odlišnosti, a kde práva jedincov sú späté s príslušnosťou k určitej skupine. V prípade potreby uplatňuje antidiskriminačné opatrenia. Nemecko chápe odlišnosť imigrantov/tiek ako neprekonateľnú prekážku integrácie a predstavuje model prechodnej diferencovanej inkorporácie. Podporuje udržanie ich kultúry, umožňuje zapojenie sa do spoločnosti v ekonomickej oblasti, avšak iba prechodne, pretože celý proces má byť zakončený odchodom imigrantov/tiek zo zeme.

Podat' pomocnú ruku má zmysel iba vtedy, ak poznáme potreby druhých. Preto ak nevytvárame priestor pre integráciu, nemôžeme hovoriť o integrácii imigrantov/tiek (Mittelmannová, Volanská, Tužinská, 2009, s. 85).

Slovenská republika predstavuje v procese integrácie cudzincov/niek integračný model založený na obojstrannej adaptácii, v priebehu ktorého cudzinci/ky prispievajú k formovaniu spoločnej kultúry na jednej strane a rešpektom a podporou ich rôznorodosti z majoritnej spoločnosti na strane druhej (Konceptia integrácie..., 2009, s. 8). Od roku 1993 po február 2009 požiadalo o udelenie azylu v Slovenskej republike 55 531 cudzincov/niek. Z toho v 47 828 prípadoch bolo konanie o poskytnutie azylu zastavené, 6 799 cudzincom/niek bol štatút azyllanta/ky nepriznaný a len nepatrnému počtu predstavujúcemu 558 cudzincov/niek bol štatút azyllanta/ky priznaný (Príloha A Azyl a migrácia / Štatistiky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky) (Štatistiky, 2010, s. 1).

1.2.2 Slovensko a jeho cesta k ústretovosti

Migrácia sa stala súčasťou Slovenskej republiky od jej osamostatnenia v roku 1993. Za posledné roky počet migrantov/tiek vzrástol, avšak naďalej ostávame prevažne tranzitnou krajinou. S migrantmi/kami k nám prichádza aj odlišná kultúra, odlišné hodnoty atď. Aby sme sa stali multikultúrnym národom rešpektujúcim rôzne národnosti, musíme prekonať ešte mnohé prekážky. Pád komunizmu roku 1989 síce znamenal otvorenie hraníc, avšak dlhoročná uzavretosť sa stala príčinou nevedomosti, či stereotypných názorov a predsudkov voči cudzím národom a cudzím kultúram.

Nedostatočnú znalosť určitej skupiny ľudí si mnohokrát vynahrádzame prijatím neoverených zovšeobecňujúcich názorov, či predstáv, ktoré majú historický pôvod a v súčasnosti nemajú opodstatnenie. Častokrát nepriama skúsenosť jedinca, šablónovité spôsoby vnímania a posudzovania, emočne nabitý, kriticky nezhodnotený úsudok sú podkladom pre vznik etnických, národných, rasových, či náboženských predsudkov a stereotypov. Mnohokrát pri predsudkoch, ktoré pretrvávajú medzi susednými národmi alebo národmi, či etnikami geograficky veľmi vzdialenými, absentuje racionálne jadro. V podobe stereotypov sa prenáša z generácie na generáciu a je príčinou predpojatosti, či názorovej strnulosti (Průcha, 2007, s. 67). Zároveň popretie normatívnych zásad rovnosti, rovnakého zaobchádzania so všetkými členmi určitého sociálneho útvaru je prejavom sociálnej diskriminácie (Strieženec, 1996, s. 45).

Gondová (2005, s. 15-21) upriamila pozornosť na predstavy a názory na utečencov/kyne prostredníctvom Monitoru verejnej mienky o cudzincoch na Slovensku a poukázala na predsudky, ktoré môžu vzniknúť v dôsledku verejnej i mediálnej kampane. Z monitoru vyplynulo, že téme o azyllantoch/kách a ilegálnych migrantoch/kách nie je v slovenských

médiách venovaný dostatočný priestor. Medzi najčastejšie periodiká, ktoré sa venujú problematike cudzincov/niek a prejavom tolerancie, resp. intolerancie voči ním, je denník Sme a The Slovak Spektator. Skôr ako objektívne relevantným informáciám je priestor venovaný ľudskej tvári migrácie, tzn. príbehom migrantov/tiek. Na Slovensku pretrvávajú presvedčenia, že utečenci/kyne prinášajú na naše územie rôzne choroby, zvyšujú kriminalitu, berú pracovné príležitosti a pod. Toto ohrozenie treba izolovať a čo najskôr poslať do krajiny pôvodu alebo ďalej. Avšak nájdu sa aj takí, ktorí sú stotožnení s názorom, že utečencom/kyňám treba pomáhať, lebo sú to ľudia v núdzi.

1.2.3 Rasizmus – negatívny dôsledok predsudkov a príčina multikultúrnej výchovy

Jedným z negatívnych dôsledkov, či už etnických, rasových alebo náboženských predsudkov a stereotypov, je rasizmus. Rasizmus je správanie, „ktoré prekračuje vnímanie rasových odlišností a pretvára sa na nepriateľské aktivity, voči príslušníkom/čkam inej rasy, prejavujúce sa v diskriminácii a v agresívnom správaní (verbálnom alebo fyzickom) (Průcha, 2001, s. 29)“. Emile Noël Kindji z Beninu žije už viac ako pätnásť rokov na Slovensku. K téme rasizmu sa vyjadril nasledovne. „Na začiatku sa stávalo, že ľudia boli prekvapení, šepkali si. Stáva sa mi to aj dnes v oblastiach Slovenska, kde černocho ešte nestretli. Niekedy sa proti takým rečiam ozvem a ten človek je prekvapený, že mu rozumiem. Pri fyzickom útoku je najlepšie nepovedať nič, ale utiecť. Sám som niekoľkokrát utekal. Potom som už vedel, kam a kedy môžem chodiť. Snažím sa obmedziť vychádzky na miesta, kde je to nebezpečné (Kováčová, 2009, s. 3).“

Jedným z mnohých spôsobov zmiernenia rasovej diskriminácii je multikultúrna výchova, ktorú definuje Průcha, Walterová a Mareš (1998 In Průcha, 2001, s. 41) ako „snahu vytvoriť prostredníctvom vzdelávacích programov spôsobilosť ľudí chápať a rešpektovať aj iné kultúry než svoju vlastnú. Má značný praktický význam vzhľadom k vytvoreniu postoja voči migrantom/kám, príslušníkov/čkam iných národov, rás a pod.“ Prienik multikultúrnej výchovy je potrebný nielen do vedeckej sféry, ale aj do mediálnej komunikácie a edukačnej výchovy.

V dôsledku rasizmu a v snahe o multikultúrnú výchovu realizuje Slovenská humanitná rada na území západného Slovenska prostredníctvom projektu Mosty k tolerancii V. interaktívne osvetové prednášky žiakom/čkam druhého stupňa základných škôl, žiakom/čkam stredných a vysokých škôl a občanom/kám menších obcí s cieľom odstrániť negatívne pos-

toje voči utečencom/kyňám ako je diskriminácia, rasizmus, xenofóbia antisemitizmus a pod. (Bauer, 2010, s. 1).

Na ovplyvnení verejnej mienky má vysoký podiel Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov na Slovensku, ktorý ku dňu Svetového dňa utečencov v roku 2009 pripravil krátky televízny spot Kalašnikov. V tomto spote zaznel odkaz: „Pre milióny ľudí domov znamená prenasledovanie. Pomôžme im nájsť miesto pre dôstojný život. Je to naša povinnosť (Kalašnikov, 2009).“ Ďalším záujmom UNHCR na Slovensku je snaha pomáhať pri kvalitnom a správnom spracovaní informácii o utečencoch/kyňách v médiách. Letákom Média a utečenci usmerňuje novinárov/ky pri spracovaní problematiky utečencov/kyň tak, že vysvetľuje najdôležitejšie pojmy terminológie azylu; podáva informácie o najlepšom spôsobe priamej komunikácie, ktorá by neohrozila bezpečnosť a ľudskú dôstojnosť dotknutých osôb a ponúka návody pre zbieranie fotografických a filmových materiálov (Média a utečenci, 2010, s. 1).

Začnime od seba a pomôžme aj my zmeniť pohľad na „tých druhých“!

2 MODERNÁ SOCIÁLNA PRÁCA

Odvetvie sociálnej oblasti je z profesného hľadiska označované za prefeminizované a následne na to spoločensky (patriarchálne) zaznávané. Napriek veľkej angažovanosti žien zostávajú spoločenské štruktúry naďalej nedotknuté a vedené v patriarchálnom duchu usporiadania spoločnosti. Preto je potrebné zmeniť vnímanie žien v mužskej i ženskej perspektíve a nanovo vytvoriť koncepčné rámce sociálnej práce a ostatných pracovných odvetví.

2.1 Moderné ako protiklad tradičného

Strieženec (1996, s. 161) definuje sociálnu prácu ako odbornú disciplínu, „ktorá špeciálnymi pracovnými metódami zaisťuje sociálnu starostlivosť o človeka na profesionálnom základe. Vychádza zo systému poznatkov mnohých spoločenských vied (psychológie, sociológie, filozofie, etiky, pedagogiky, lekárskech, právnických, ekonomických vied) a aplikuje vedecké poznatky do praktickej činnosti!“

„Tradičná sociálna práca“ ako uvádza Riglová a Dastlík (2006, s. 20) „nezoohľadňuje rodové hľadisko, nezaoberá sa transformáciou rodových vzťahov v spoločnosti a skôr sa opiera o tradičné hodnoty ...“ Má tendenciu reprodukovat' patriarchálne usporiadanie spoločnosti a stereotypizovať ženskú rolu, čím upevňuje rodové stereotypy a ako uvádza Janebová (2005b, s. 88) „...eliminuje ženskú skúsenosť a patologizuje ženy, ktoré sa vymykajú z klasickej šablóny ženy - ochrankyne domova.“ Van der Vlught (1994 In Janebová, 2005b, s. 90) identifikoval emancipatornú sociálnu prácu a rodovo špecifickú sociálnu prácu ako dva základne modely modernej sociálnej práce.

Emancipatorná sociálna práca je zameraná na znižovanie mocenskej nerovnosti medzi mužmi a ženami, zvyšovanie autonómie žien a ich sebavedomia. Rossiter (2000 In Janebová, 2005a, s. 1) uvádza, že analýza moci ako hlboká reflexia problému moci, zahrňujúca i poznanie svojich dispozícií, potrieb, predpokladov,... samotnými sociálnymi pracovníkmi/čkami, má prispieť k náprave klasickej sociálnej práce. Integrácia do spoločnosti redukujúcej, či eliminujúcej rodovú socializáciu, v ktorej nie sú ženy vzťahovo orientované na úkor vlastnej autonómie, sa stáva cieľom tohto prístupu (Janebová, 2005b, s. 90).

Rodovo špecifická sociálna práca vychádza z diferenčného feminizmu, ktorý stavia na odlišnej prirodzenosti mužov a žien a ako uvádza Barša (2002 In Janebová, 2005b, s. 19), zdôrazňuje požiadavku vzájomného politického i morálneho vyrovnania mužov a žien. Zameriava sa na podporu a rozvoj ženskosti a snaží sa nastoliť rovnosť medzi pohlaviami, ktoré tvoria „dve tela ľudstva“. Vo fundamentálnom základe môžeme hovoriť o otočení znamienok hodnotenia, ktoré budú definovať prirodzenosť žien ako lepšiu než prirodzenosť mužov (Janebová, 2005b, s. 94).

2.2 Feministická sociálna práca

Freeman (1990, s. 139) navrhuje feminizmus ako teoretický rámec pre výučbu sociálnej práce, vzhľadom na fakt, že samotná sociálna práca je ženským poslaním, ktoré slúži prevažne ženám. Janebová (2005b, s. 96) poukazuje na vieru, že ženská skúsenosť a perspektíva vo feministickej sociálnej práci obsahne opatrenia a pohľady nediskriminujúce ženskú skúsenosť. „Feministické teórie ponúkajú vhodný rámec pre posudzovanie sociálneho fungovania, navrhovania a vykonávania zásahov na zlepšenie, rozšírenie alebo obnovenie fungovania jednotlivcov, rodín, skupín, organizácií, komunít a spoločnosti (Freeman, 1990, s. 149).“ Vzhľadom väzby sociálnej práce na štyri najčastejšie typy feministického myslenia môžeme hovoriť o liberálnej, radikálnej, socialistickej alebo postmodernistickej feministickej sociálnej práci (Dominelli, 2002 In Janebová, 2006, s. 10).

2.2.1 Liberálna feministická sociálna práca

Hlavným cieľom liberálneho feminizmu je zabezpečiť ženám rovnaké práva ako mužom. Bojuje za vyššiu nezávislosť žien, rovnosť presadzovania sa podľa individuálnych predpokladov, záujmov a odmieta rozdelenie sociálnych rolí mužov a žien vo všetkých sférach verejného života (Kiczková, Kobová, 2008. s. 1).

Ako uvádza Janebová (2005b, s. 90) po dosiahnutí rovných práv v legislatívnej oblasti sa zameriava na individuálnu rovinu, primárne zameranú na metódu prípadovej práce s cieľom zlepšiť životy klientiek (napr. zvyšovanie sebavedomia, percepcie atď.). Základným rámcom sociálnej práce vychádzajúcej z liberálneho feminizmu je prostredníctvom pomáhajúceho/jej pomôcť žene nájsť vhodnú stratégiu za predpokladu, že každá žena je schopná zmeniť svoju situáciu (Janebová, 2006, s. 11). Poznanie obmedzení vyplývajúcich

z rodovej socializácie zvyšuje povedomie o tom, ako osobné problémy (napr. nízka seba-dôvera) obmedzujú aspirácie žien. Toto poznanie umožňuje rozvíjať asertívne zručnosti a následne realizovať svoj osobný potenciál (Enns, Sinacore, 2002, s. 471).

2.2.2 Radikálna feministická sociálna práca

Zaručiť ženám „rovnosť v odlišnosti“, rozvíjať a podporovať ženskosť, vytvárať inštitúcie prispôsobené ženským potrebám si vytýčili za hlavný cieľ práve radikálne feministky. V duchu hesla: „osobné je politické“ reagovali na liberálny feminizmus a tvrdili, že oddelenie verejného od súkromného maskuje realitu mužskej dominancie (Janebová, 2006, s. 11).

Pateman (2000 In Janebová, 2006, s. 12) poukazuje na sexualitu, ktorá je „čisto privátna záležitosť, čím je maskovaný fakt, že tzv. sexuálne zmluvy dávajú mužom právo na vykořisťovanie ženských tiel,“ tak ako prostitúcia nie je otázkou slobodného výberu, ale dôsledkom spoločenského nátlaku (Radical Feminism, 2010, s. 1).

Hearna et al. (1995 In Marková, 2007) prirovnáva heterosexuálnu maskulinitu k forme moci, ktorá podporuje nerovnosť pohlaví a následne Godenzi (1999 In Marková, 2007) upriamil pozornosť na nerovnosť, ktorá ovplyvňuje násilie.

Inšpiráciu radikálnym feminizmom môžeme pozorovať v rodovo špecifickej sociálnej práci (Van der Vlugt, 1994 In Janebová, 2005b, s. 94), kde by mala znalosť aspektov rodovej socializácie a hodnôt štandardov ženstva a mužstva patriť medzi základné vedomosti sociálneho/nej pracovníka/čky s reflexiou nespravodlivého rozdelenia moci medzi mužmi a ženami a snahou pracovať na zmene tohto rozloženia. Nezastupiteľnú zásluhu mal radikálny feminizmus na rozvoji skupinovej práce, pomocou ktorých sa ženy naučili vyjadrovať svoj hnev, či nespokojnosť so sexistickým prístupom atď.

2.2.3 Sociálna feministická sociálna práca

Svet, v ktorom sa rod stal centrálnou formou útlaku, kde ženská práca bola považovaná skôr za úžitkovú hodnotu a nespádala do systému produkcie, podmienil sociálne feministky k vytvoreniu predstavy, v ktorej by utopické komunity, s rovnakým podielom mužov i žien na domácich prácach a starostlivosti o dieťa nahradili hospodársku súťaž (Enns, Sinacore, 2002, s. 473).

Práca zameraná na ženy bola vytvorená Hanmerom a Stathanom (In Janebová, 2005b, s. 92) ako jedna zo základných metód vychádzajúcich zo sociálneho feminizmu poukazu-
júc na dve základné východiská. Nezbytnosť reflektovať dominujúce poňatie sociálnej role
ženy a imperatív vyhábať sa kultúrnym stereotypom. Ako uvádza Lukšík (2003, s. 1) za
najdôležitejšiu rolu ženy je považovaná rola matky, ktorá následne súvisí s finančným
ohodnotením ženskej práce. Ďalej uvádza, že stereotyp mladosti a krásy v reklame stále
silnie a pomaly zatláča oslabujúci stereotyp matky – slúžky.

Znalosť politického kontextu, ktorý ovplyvňuje životy žien podľa Hanmer a Statham (Pay-
ne In Janebová, 2005b, s. 93), by mala byť samozrejmom výbavou sociálneho/nej pracov-
ník/čky so schopnosťou vykonávať politické akcie znižujúce politické diskriminačné opat-
renia. Sebareflexia pomáhajúcich ako princíp práce zameranej na ženy, by mal odrážať
vedomie vlastnej socializácie pomáhajúceho/cej a porozumenie socializácie, ktorou pre-
chádzajú v danej krajine iné ženy. Práca by mala byť symetrická, bez prvkov hierarchie
medzi klientkou a pomáhajúcim/cou. Zvyšovanie autonómie a sebaurčenia klientiek musí
viest' cez reflexiu mocenských pozícií (Janebová, 2005b, s. 93).

Výskum hegemonnej maskulinity pre vzťahy mužov a žien pri práci s páchatel'mi domáce-
ho násilia, či v probácii sa stal dôležitou témou, ktorú priniesli práve socialistické feminis-
tky do sociálnej práce (Dominelli, 2002 In Janebová, 2006, s. 14).

2.2.4 Postmodernistická feministická sociálna práca

Wolfgang Welsch (1993 In Janebová, 2005a, s. 3) poukazuje na postmodernu, ktorá „ruší
všetky zjednodušené kategórie a požaduje po ľuďoch nahliadnutie do druhých pre ich po-
sudzovanie či odsudzovanie.“

Aby bola sociálna práca uznaná za profesiu a legitimovaná, musí byť reprezentovaná teore-
tickou základňou v systematizovanej podobe. „Pokiaľ sú svet, ľudia a všetky vedenia po-
važované za produkty komunikačných procesov, potom existuje nekonečná rada realít zá-
vislých na jednotlivých kontextoch (Janebová, 2005a, s. 2).“ Preto je postmodernista-
mi/kami spochybnené objektivizované poznanie. McClintock (1992 In Munson, Saul-
nier, 1999, s. 144) zaznamenala vo viacerých prípadoch v rôznych mestách Spojených štá-
toch zistenie, že násilníkov, ktorých udali prostitútky za znásilnenie, prepustili, pretože
znásilnenie „sexpracovníčky“ nie je možné.

Nevyhnutnosťou v postmodernistickej sociálnej práci je sebareflexia pomáhajúceho/cej, aby sa odhalili možné zdroje diskriminácie. Vlastné súkromné záujmy a predpoklady, ale aj sociálne pozície, a to najmä ako príslušníka/čky bielej triedy, môžu reflektovať mocenské tendencie. Preto by malo sebapoznanie predchádzať pozorovaniu (Rossiter, 2000 In Janebová, 2006, s. 15).

3 SOCIÁLNA PRÁCA S AZYLANTKAMI

Ženy azylantky si ako cieľová skupina v sociálnej práci zasluhujú osobitný prístup, tzn. rodovo citlivý prístup na bio-psycho-sociálnej úrovni. Nielenže si každá z nich nesie so sebou svoj príbeh, ale taktiež osobitnú schopnosť zvládať zložité životné situácie. Mnohokrát nám ich výpovede ponúkajú podobné osudy, ale práve ich jedinečnosť nám dáva možnosť nahliadnuť na odlišný spôsob prežívania a zvládania týchto neľahkých okamihov.

3.1 Metóda prípadovej sociálnej práce

Vychádzajúc z jedinečnosti a neopakovateľnosti každej ľudskej bytosti a hlavne žien, ktorých postavenie a sebaopätanie je ovplyvnené kultúrnou konštrukciou rodu v závislosti od pohlavia, etnika, či rasy a inšpirujúc sa pilotným projektom Riglovej a Dastlíka (2006, s. 24) Komplexná sociálna práca so ženami azylantkami, označili by sme individuálnu prípadovú prácu ako hlavnú metódu sociálnej práce so ženami azylantkami. Angažovanosť klientky na riešení problému, mobilizácia jej vnútorného potenciálu a využitie možností klientkinho okolia je cieľom individuálnej prípadovej práce (Perlamová In Levická, 2003, s. 33), ktorá je úspešná vtedy, keď vedie k „aktivácii sebadôvery a sebaúcty klientky, k angažovanosti a porozumeniu (Riglová, Dastlík, 2006, s. 24)“. Takto chápaná individuálna sociálna práca zväčša nastáva po udelení azylu a je sprevádzaná neznalosťou jazyka príslušného štátu zo strany azylantiek.

3.1.1 Dôležitosť poznania jazyka

Aj keď je žiadateľkám o azyl v priebehu procesu čakania na rozhodnutie poskytovaná výučba jazyka príslušnej krajiny, psychické vyprahnutie, neistota získania azylu, či starostlivosť o deti sa stáva dôvodom neúčasti na kurzoch a nízkou znalosťou príslušného jazyka. Účasť tlmočníkov sa stáva v mnohých prípadoch nezastupiteľnou pomocou. Ako uvádza Tužinská (2009, s. 48) „...druhému človeku, či kultúre nemožno porozumieť, pretože jazyk je nepreložiteľný vo všetkých svojich detailoch“. Spradley (1979 In Tužinská, 2009, s. 48) poukazuje na nevyhnutnosť väčšej angažovanosti tlmočníkov/čiek k „vyhmataniu“ osobného jazyka informátora/ky.

Základná znalosť jazyka prijímajúcej krajiny je nevyhnutnou a podstatnou súčasťou integrácie prisťahovalca a predpokladom jeho úspešnej integrácie.“ (Konceptia integrácie..., 2009, s. 27). Povzbudenie azylantiek používať jazyk hostiteľskej krajiny pri každodenných stykoch, vytvorenie flexibilnej a citlivej rutiny jazykových škôl s prihliadnutím na individuálne potreby a požiadavky pracoviska azylantiek, predstavujú významné zásahy v zlepšení ich jazykových znalostí (Kováts et al., 2006, s. 196).

Zabezpečenie starostlivosti o deti azylantiek môže byť významným faktorom v pravidelnejšej účasti na jednotlivých stretnutiach, jazykových kurzoch ale aj iných podujatiach a v pomoci lepšej pracovnej angažovanosti klientky. Multi-etnická nezisková organizácia Rewa, sídliaca v Seattle, poskytuje komplexné služby azylantkám, migrantkám a ich rodinám. Starostlivosť a vzdelávanie detí zabezpečuje už v rannom detstve pomocou programu Vzdelávanie v rannom detstve so zameraním na bohaté a kultúrno-citlivé učebné osnovy. V priestoroch hlavnej kancelárie je starostlivosť rozdelená do troch oblastí pre dojčatá, batolátá a max. 3-ročné deti s každodennou účasťou 25 detí. V osobitných priestoroch materskej škôlky zriadených organizáciou je denne zabezpečovaná starostlivosť pre 96 detí vo veku od 3,5 do 5 rokov (Early Childhood Education Program, 2010, s. 1).

3.1.2 Kultúrna citlivosť

V prvej etape sa sociálny/a pracovník/čka oboznamuje s prípadom daného/nej klienta/ky, ktorý/á prichádza za pracovníkom/čkou dobrovoľne; je mu/jej priradený/á inštitúciou, v ktorej pracuje; prichádza na podnet inej inštitúcie alebo je oslovený/á priamo sociálnym/nou pracovníkom/čkou (Levická, 2003, s. 36). Pri práci s azylantkami je veľmi dôležité pohlavie sociálnej pracovníčky. Vplyvom rozdielov v kultúre môže prítomnosť opačného pohlavia v role sociálneho pracovníka spôsobiť ostýchavosť, či zamlčanie myšlienok a pocitov z dôvodu kultúrneho zákazu zdieľania sa s opačným pohlavím a pod. (Tužinská, 2009, s. 70).

Je nutné, aby sociálna pracovníčka mala vedomosti o krajine pôvodu, kultúre, spiritualite, spôsobe života a rolách, ktoré klientky v krajine pôvodu zastávali. Zvyšovanie kompetencií súvisiacich s odhaľovaním vlastných predsudkov, stereotypných názorov voči odlišným kultúram, ich obmedzenie a následná kultúrna citlivosť by sa mala stať dôležitým nástrojom pri spolupráci.

Spoločenské, či kultúrne odlišnosti vyplývajúce z rozdielnych tradícií sú v mnohých prípadoch natoľko rozdielne, že ich nevedomosť a nerešpektovanie zo strany sociálnych pracovníčok môže mať za následok prehĺbenie traumy spôsobenej vynúteným odchodom z krajiny pôvodu, stratou blízkych osôb, či začlenením sa do nového kultúrneho prostredia. Mnohé udalosti, ktoré azylantky prekonali, sú príčinou emočných či psychologických traum a majú za následok silné emocionálne reakcie ovládané pocitom hrôzy, strachu a bezmocnosti. Môžu sa opakovať po mesiacoch, či rokoch. Neliečená trauma môže vážne viesť k fyzickým i psychickým problémom⁴ (Kováts et al., 2006, s. 104).

3.1.3 Rozhovor a sociálne poradenstvo – „sondy“ do klientkinho života

Stručný prehľad o minulosti, súčasnej situácii a budúcich cieľoch klientky nám poskytne formulár (Príloha B Prijímajúci formulár pre koučovanie imigrantov/tiek), ktorý sa zároveň môže stať východiskovým bodom rozhovoru. Sú v ňom obsiahnuté tematické oblasti: vzdelanie, zamestnanie, jazyky, koníčky a záujmy, sociálne kontakty, praktické znalosti, osobná a rodinná situácia (Dvořáková a kol., 2008, s. 132-139). Nasledujúci rozhovor by mal byť hlbšou sondou do klientkinho života s cieľom získať osobnú a rodinnú anamnézu so širšou analýzou prostredia, v ktorom sa klientka nachádza. Poznatky z formuláru a rozhovoru by mali sociálnej pracovníčke slúžiť na zostavenie osobnostného rozvojového programu, tzv. individuálneho plánu, zameraného „na čo najvyššiu aktiváciu a angažovanosť klientky voči svojej situácii a jej súvisiacim práním ovplyvniť kvalitu svojho života (Riglová, Dastlík, 2006, s. 24).“ Podľa Levickej (2003, s. 44) plán práce s klientkou zahŕňa špecifickosť celkových, či čiastkových cieľov; stanovenie kategórie účastníkov/čiek zapojených do práce; voľbu foriem práce a stratégiu postupov. Následná voľba pracovných metód a sociálna intervencia predstavujú konkrétne riešenia klientkiných problémov.

Východiskom prípadovej práce je úlohovo orientovaný prístup. Jeho hlavným zámerom je interpretovať klientke dobrú skúsenosť s riešením podobných problémov, tak aby zlepšila svoju odolnosť pri budúcom stretávaní sa s aktuálnymi problémami a bola schopná ich lepšie akceptovať. Je realizovaný v priebehu niekoľkých vzájomných stretnutí medzi pra-

⁴ Účinnou metódou liečby psychických porúch ako sú úzkostné poruchy (napr.: posttraumatická stresová porucha), problémy týkajúce sa životných udalostí a okolností a pod. je psychoterapia – terapia rozhovorom. Sociálne pracovníčky, ktoré majú výcviky v psychoterapii a certifikát, sú oprávnené pre jej vykonávanie (Kusá, Hašto, 2003, s. 1).

covníčkou a klientkou a uzatvára sa vo forme písomnej dohody (Riglová, Dastlík, 2006, s. 24).

Dobrovoľná alebo vynútené migrácia prináša so sebou život v novom a mnohokrát v odlišnom prostredí. Komunikácia s úradmi, oblasť bývania, práva a povinnosti v zdravotnej starostlivosti, orientácia na trhu práce a mnoho ďalších úloh, s ktorými sa azylantky musia vysporiadať, sa stávajú kľúčovou oblasťou sociálneho poradenstva. „Časťokrát je to jediná príležitosť, kedy sa môžu zveriť s dlhodobými skrývanými problémami a potenciálne, či reálne existujúcimi konfliktami. Sociálne poradenstvo väčšinou zahŕňa prácu s celou rodinou, niekedy i komunitou, môže byť prvou sondou do situácie v tomto prostredí. Poznanie modelov rodových rolí a ďalších skutočností potrebných k zaisteniu komplexnej starostlivosti o klienta, je kľúčové pre vytváranie dôvery a rozpoznanie možných problémov (Riglová, Dastlík, 2006, s. 24).“

3.2 Skupinová práca s azylantkami

Skupinová práca so ženami má nezastupiteľné miesto v rodovo citlivej práci s azylantkami. Ako uvádza Popple (1995 In Pavelová, Tvrdoň, 2006, s. 120) ženské terapeutické skupiny sa zameriavajú na zvyšovanie sebahodnotenia žien.

3.2.1 Sebaúcta – emancipačný prvok

Riglová a Dastlík (2006, s. 25) vo svojom pilotnom projekte Komplexnej sociálnej práce so ženami azylantkami realizovali „program sebaúcty“ ako cieľeného nácviku komunikácie. Osvojením si komunikačných schopností a spoznaním vlastných komunikačných mechanizmov, pracovali ženy na vlastnej sebaúcte, ktorá sa stáva úspechom ich emancipačných aktivít. Program sebaúcty postavili na modeli rastu Virginie Satirovej, ktorý je založený na podpore jedinečnosti, individuality a odlišnosti v rovnorodosti. „Vedomie vlastnej ceny môže vzrastať len v atmosfére, kde je rešpektovaná individuálna odlišnosť, ..., kde chyby slúžia k ponaučeniu, komunikácia je otvorená, pravidlá pružné, zodpovednosť samozrejmá a kde vládne úprimnosť ... (Satirová, 1994, s. 31-32).“ Stavanie tiel do sôch si zvolili za hlavný princíp vyučovania sebaúcty. Pri sochovaní spôsobu komunikácie skutočných situácií sa klientky učili uvedomovať a identifikovať vlastné pocity. Pri každom následnom sochovaní reálnej situácii sa učili zladať verbálne i neverbálne správanie pre účinnejší interpersonálny život.

Takého homogénne spoločenstvo dáva ženám azylantkám zistenie, že vo svojich problémoch nie sú osamotené, mobilizuje úsilie vysporiadať sa s izoláciou a stigmatizáciou a v neposlednom rade redukuje pocit nedostatočnosti (Pavelová, Tvrdoň, 2006, s. 121).

Silné puto medzi ženami, ktoré museli azylantky opustiť, a z ktorého vychádzala sila ich ženskosti, je veľkou stratou v ich životoch. Novonájdene spoločenstvo žien spojených rovnakými problémami, možnosť znovu nájdania svojej identity vychádzajúcej z pôvodnej kultúry, objavenie nových možností ich posilnenia spoznávajú a nachádzajú počas jednotlivých aktivít prebiehajúcich v tomto spoločenstve. Vytvorená atmosféra dôvery sa môže stať spúšťačom odkryvania hlbších traumatizujúcich udalostí, ktoré ženy prežili a potláčali v sebe z dôvodu kultúrnych, či náboženských presvedčení, z hanby prežitého poníženia atď.

3.2.2 Vplyv terapií na telesný a duševný rast

Výtvarné umenie, arteterapia, sa stáva prostriedkom k osobnému vyjadreniu v rámci komunikácie. Výsledkom nie je estetický uspokojivý produkt, ale v závislosti od cieľa zvolenej arteterapeutickej aktivity môže ísť o vyjadrenie kultúrneho dedičstva, súčasného prežívania, súčasných prianí atď. s možnosťou odкрыť závažné problémy (Liebmann, 2005, s. 14). Chaluš a Müllerová (2008, s. 37-40) v prebiehajúcich workshopoch počas projektu Integrácia v kultúrnej pestreji ♀ skupine TU a TERAZ využili nasledujúce arteterapeutické aktivity:

- Výroba postavičky – prezentujúca svet, z ktorého ženy azylantky pochádzali. Častokrát sa tieto ženy stotožnili s postavami a prostredníctvom nich hovorili o svojich skúsenostiach, predstavách, potrebách atď.;
- Pavúk rodiny – symbolizoval rodinné siete, reflexiu miesta ženy v rodine;
- Výroba koláže – symbolika „fotografie prítomného okamžiku“, okamžiku v novom spoločenstve tu a teraz atď.

Dramaterapia (Valenta et al., 2006 In Valenta, 2007, s. 23) je liečebno-výchovná disciplína, ktorá využíva divadelné a dramatické prostriedky v skupinovej aktivite a zameriava sa na zmiernenie psychických porúch, sociálnych problémov, k dosiahnutiu osobnostného sociálneho rastu a integrácie osobnosti. Klientka je vedená k vytvoreniu si spätnej väzby, sebareflexii, k prehodnoteniu nesprávnych vzorcov správania a pod. Emunahová (1994 In

Valenta, 2007, s. 31) špecifikuje v dramaterapii následné ciele: zvyšovanie sociálnej interakcie; schopnosť uvoľniť sa; kontrolu emócií; schopnosť spoznať a prijať svoje obmedzenia i možnosti a pod. Chaluš a Müllerová vo svojom projekte (2008, s. 38-41) použili dramaterapeutické aktivity:

- Múdra Vasilisa – prednes a reflexia textu z knihy „Ženy, ktoré behali s vlkami“ od Clarissi P. de Estees, ktorá reflektovala vzťah matky a dcéry v línii ženskej generácie;
- Ideálna krajina – rozprávanie príbehu, kde majú ženy, deti a pod. rovnaké postavenie, pretože všetci sú svojim spôsobom cudzinci/ky a nadväzujúca aktivita
- Ideálna krajina – rada múdrych žien - skupina, ako rada múdrych žien, doporučovala zmeny, ktoré môžu zlepšiť ich život.

„Tanec ako pohyb je najstaršou a najprirodzenejšou formou komunikácie a sebvýjadrenia (Sachs In Košalová, 2009, s. 9). Gregor (2007 In Hižnayová, 2009, s. 203) uvádza:

- anxiolytický charakter pohybu znižujúci a rozpúšťajúci strach, napätie;
- antidepresívny charakter pohybu znižujúci sklúčenosť, stiesnenosť a smútok;
- trankvilizačný charakter, ktorý upokojuje a zmierňuje psychické napätie, navodzuje vnútorný pokoj;
- myorelaxačný charakter znižujúci napätie a stuhnutie svalov a
- analgetický charakter tlmiaci bolesť.

Emocionálna a fyzická integrácia jedinca, akceptácia a bežný spôsob zvládania napätia, úzkosti a stresu, schopnosť identifikovať a prijateľne vyjadriť svoje pocity a kontrola impulzívneho správania sú podľa Čížkovej (2005 In Hižnayová, 2009, s. 205) špecifickými cieľmi pohybovo-tanečnej terapie.

Existuje mnoho ďalších terapií (napr. muzikoterapia, bodyterapia a pod.), ktoré pomáhajú ženám v sebadefinovaní, sebaopoznaní, v rozvoji emancipácii a tak im umožňujú nájsť svoje miesto v spoločnosti a plynulejšie začlenenie do nej.

3.3 Osvetová činnosť

Práca s dobrovoľníkmi zintenzívňuje kontakt azylantiek s pôvodným obyvateľstvom. Azylantky nemajú zväčša vybudované dostatočné sociálne siete a majú malé jazykové znalos-

ti. Dobrovoľníci/čky im môžu ponúknuť pomoc pri vyučovaní jazyka, praktickom jednaní s úradmi, vytváraní sociálnych sietí a so sociálno-kultúrnymi aktivitami. Dobrovoľníctvo je chápané ako obojstranný proces integrácie, kde „azylanti/ky prídu do kontaktu s miestnymi občanmi/kami a miestni/e občania/ky sa zoznámia s azylantmi/kami (Dvořáková a kol., 2008, s. 320-321).“

Kultúrno-osvetové akcie približujúce verejnosti pestrosť a rôznorodosť kultúr, prednášky a semináre objasňujúce azylantkám ich práva a povinnosti a zároveň uvádzajúce do víru nových spoločenských prúdov, národné a medzinárodné konferencie definujúce pretrvávajúce problémy a vytýčenie hlavných bodov ich zmiernenia, či odstránenia by sa mali stať dôležitou oblasťou rodovo citlivej práce s azylantkami. Spätné pôsobenie výsledkov rôznych svetových a medzinárodných konferencií sa pomocou politik, medzinárodných, či mimovládnych organizácií odráža v konkrétnych krokoch na regionálnej úrovni, či už je to formou rôznych zákonov, nariadení, prednášok, odborných kurzov a pod.

Účastníci/ky Dialógu so ženami utečenkyňami, ktorý sa konal roku 2001 vo Švajčiarsku, spoločne definovali okrem iného aj problémy živobytia utečenkýň zahrňujúcich: základné potreby a prístup k službám; pravidla prístupu zamestnania; pravidla vzdelávania a majetkové práva. Na ich zmiernenie vytýčili jednotlivé kroky, pod ktoré spadal vplyv politik presadzujúcich rodovú citlivosť v zamestnanosti a odbornej príprave, vzdelávacie kampane; semináre a školenia v poskytovaní zdravotnej starostlivosti, práv žien a pod. (Report on the Dialogue with Refugee Women, 2001, s. 44-47).

Vytýčiť presné kroky, či jednotlivé aktivity rodovo citlivého prístupu v sociálnej práci s azylantkami sa neodvážime. Myslíme si, že potrvá ešte dlhý čas, pokiaľ tento prístup začne prenikať nielen do teoretickej ale hlavne praktickej časti sociálnej práce na Slovensku.

4 PRIESKUM RODOVO CITLIVÉHO PRÍSTUPU V SOCIÁLNEJ PRÁCI S AZYLANTKAMI

Nakoľko sa celá naša diplomová práca nesie v duchu tradícií, rodových stereotypov a ich vplyvu na konkrétne pohlavie a vzhľadom na profesionálne zameranie prieskumného súboru, považovali sme za najlepšiu voľbu stotožniť názov a obsah prieskumu s názvom práce.

4.1 Ciele a otázky prieskumu

Predmetom diplomovej práce bol rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami. „Podľa Bosej et. al (2005 In Marková, 2006, s. 300) je charakteristikou rodovo citlivého prístupu zohľadňovanie rodových aspektov problému a snaha o zamedzenie a predchádzanie rodovej diskriminácie.“ Riglová a Dastlík (2006, s. 6) upozorňujú, že ak nebude otázka problematiky rodu skúmaná v závislosti od etnicity a rasy, dôjde ku skresleniu reality a bude viesť v danej oblasti „k univerzalizácii skúsenosti bielych žien zo strednej vrstvy spoločnosti a k marginalizácii žien s odlišnou farbou pleti, homosexuálne orientovaných žien, žien žijúcich na hranici chudoby, či v úplnej chudobe.“ V priebeh tvorby prieskumného problému sme si kládli otázky: Sú sociálni/e pracovníci/čky ovplyvňovaní/é rodovými stereotypmi? Akými rodovými stereotypmi? Prenášajú rodové stereotypy do práce s azylantami/kami? Chápu uskutočňovanie rodovo citlivého prístupu v sociálnej práci správne? Uskutočňujú rodovo citlivý prístup pri práci s azylantkami?

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo zistiť, či sociálni/e pracovníci/čky uskutočňujú rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantmi/kami?

Nakoľko nebol v minulosti v danej problematike uskutočnený žiadny podobný prieskum, či výskum, po preštudovaní odbornej adekvátnej literatúry sme stanovili následné prieskumné otázky:

- O1: Aké rodové stereotypy možno identifikovať u sociálnych pracovníkov/čiek v práci s azylantmi/kami?
- O2: Nakoľko sú vedomosti sociálnych pracovníkov/čiek rodovo citlivé?
- O3: Ako zohľadňujú sociálni/e pracovníci/čky rodovo citlivý prístup v práci s azylantkami?

04: Aké metódy práce využívajú pracovníci/čky pri integrácii azylantov/tiek do majoritnej spoločnosti.

4.2 Metódy prieskumu

Do podkapitoly metódy prieskumu sme zahrnuli charakteristiku výberového súboru, ktorý pozostával zo sociálnych pracovníkov/čiek s azylantmi/kami, metódy prieskumu s matematicko-štatistickým spracovaním výsledkov a plán prieskumu.

4.2.1 Výberový súbor

Základným kritériom prieskumného súboru bol osobný kontakt sociálnych pracovníkov/čiek s azylantmi/kami pri uskutočňovaní sociálnej práce. Charakteristika prieskumného súboru bola následná:

Zastúpenie respondentov/tiek z hľadiska pracovnej organizácie je v našom prieskumnom súbore nerovnomerné. Ako môžeme vidieť 5 respondentov/tiek pracuje v SHR a na MU MV SR, 2 respondenti/ky pracujú v HRL a len 1 respondentom/kou je v našom prieskume zastúpená spoločnosť Goodwill.

Tab.1 Zloženie prieskumného súboru z hľadiska organizácie.

	SHR	HRL	MINV SR	Goodwill	Spolu
počet respondentov	5	2	5	1	13
%	38,5	15,3	38,5	7,7	100

Sociálni/e pracovníci/čky zastupujú v našom prieskumnom súbore 53,8% (7 respondentov/iek) všetkých respondentov. 30,8%, tzn. 4 respondenti/ky zastávajú post manažéra/ky projektu a len 7% - 1 respondent/ka je v našom prieskumnom súbore z hľadiska pracovnej pozície psychológ/ička a právnik/čka.

Tab.2 Zloženie prieskumného súboru z hľadiska pracovnej pozície.

	Sociálny/a pracovník/čka	Manažér/ka Projektu	Psychológ/ička	Právnik/čka	Spolu
Počet respondentov	7	4	1	1	13
%	53,8	30,8	7,7	7,7	100

Z hľadiska pohlavia je prieskumný súbor zastúpený pomerne rovnomerne. 46,2% (6 respondentov) predstavujú muži a 53,8% (7 žien) prieskumného súboru je zastúpené ženami.

Tab.3 Zloženie prieskumného súboru z hľadiska pohlavia.

	Muži	Ženy	Spolu
Počet respondentov	6	7	13
%	46,2	53,8	100

69,2% respondentov/tiek spadá do vekovej kategórie 18-30 rokov, 23,1% respondentov/tiek sa nachádza vo vekovom rozhraní 31-45 rokov a len 7,7% respondentov/tiek sa pohybuje vo vekovej kategórii 46-60 rokov.

Tab. 4 Zloženie prieskumného súboru z hľadiska veku.

	Vek 18-30 rokov	Vek 31-45 rokov	Vek 46-60 rokov	Spolu
Počet respondentov	9	3	1	13
%	69,2	23,1	7,7	100

Základné a stredoškolské vzdelanie bez maturity nie je v našom prieskumnom súbore vôbec zastúpené. 2 (15,4%) respondenti/ky majú ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou a 11 respondentov/tiek (84,6%) spadá do kategórie vysokoškolského vzdelania.

Tab.5 Zloženie prieskumného súboru z hľadiska vzdelania.

	Základné	Stredoškolské bez maturitou	Stredoškolské s maturitou	Vysokoškolské	Spolu
Počet respondentov	-	-	2	11	13
%	-	-	15,4	84,6	100

4.2.2 Metódy prieskumu

Poznatky o existujúcich rodových stereotypov, prejavovaní rodovej citlivosti a uskutočňovaní rodovo citlivého prístupu sme získali v rámci kvantitatívneho prieskumu, ktorý sme realizovali pomocou nami zostaveného dotazníka (Príloha D Dotazník) pozostávajúceho z 20 zatvorených výrokov a 5 otázok. Jednotlivé výroky sme sa snažili zostaviť a sporadicky usporiadať v závislosti od prieskumných otázok následne: výroky 1-8 spadali pod prieskumnú otázku - Aké rodové stereotypy možno identifikovať u sociálnych pracovníkov/čiek v práci s azylantmi/kami?; výroky 9-14 sme zostavovali pre prieskumnú otázku - Nakoľko sú vedomosti sociálnych pracovníkov/čiek rodovo citlivé?; prieskumná otázka - Ako zohľadňujú sociálni pracovníci/čky rodovo citlivý prístup v práci s azylantkami? zahŕňala výroky 15-23 a výroky 24-25 boli zostavené pre prieskumnú otázku - Aké metódy práce využívajú sociálni pracovníci/čky pri integrácii azylantov/tiek do majoritnej spoločnosti?

Výsledky sme najprv podrobili kvantitatívnej a kvalitatívnej analýze a následne pomocou odborníka sme zabezpečili matematicko-štatistické spracovanie. Pri otvorených a polootvorených výrokochoch/otázkach sme zaznamenávali početnosť odpovedí celého prieskumného súboru a početnosť odpovedí pripadajúcich na respondentov a respondentky. Pri škálovaných výrokochoch nás zaujímala početnosť, percentuálna hodnota, aritmetický priemer, modus (najčastejšie vyskytujúca sa hodnota), smerodajná odchýlka a koeficient kontingencie, ktorý môže nadobudnúť hodnotu 0 až 1 a čím je hodnota vyššia, tým existuje závislosť medzi premennými javmi (v našom prípade mužmi a ženami) (Chráška, 2007, s. 76).

4.2.3 Plán prieskumu

Časový plán prieskumu bol nasledovný:

- vymedzenie prieskumného cieľa: december 2009;
- teoretická príprava: december 2009;
- formulácia prieskumných otázok: február 2010;
- voľba prieskumných metód a metodík: február 2010;
- formulácia prieskumnej vzorky: február 2010;
- vypracovanie dotazníka: marec 2010;
- realizácia prieskumu: marec 2010;
- vyhodnotenie a interpretácia empirických výsledkov: apríl 2010.

5 VÝSLEDKY

5.1 Aké rodové stereotypy možno identifikovať u sociálnych pracovníkov/čiek v práci s azylantmi/kami?

Použitím kvantitatívnej metódy dotazníka sme zistili následné údaje:

Výrok č.1: Ženy sú psychicky odolnejšie ako muži.

Nejasný až negatívny postoj k danému výroku môžeme pozorovať na celom prieskumnom súbore. Pomerne vysoký koeficient kontingencie 0,538 nám poukazuje na existujúcu závislosť medzi mužmi a ženami pri stotožnení sa s daným výrokom. Polovica mužských respondentov sa priklonila k 3. možnosti – rovnako súhlasím ako nesúhlasím. Rovnakým počtom sa respondentky priklonili k 5. možnosti – úplne nesúhlasím, pričom všetky ostatné možnosti boli zastúpené vždy 1 respondentkou.

Tab.6 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – ženy sú psychicky odolnejšie ako muži.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	1	50	1	50	2	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	3	75	1	25	4	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	3	100	3	100

Tab.7 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy sú psychicky odolnejšie ako muži.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	3,2	3,6	3,4
Modus	3	5	3
Smerodajná odchýlka	-	-	1,3
Koeficient kontingencie	-	-	0,538

Výrok č.2: Ženy pružnejšie reagujú na zmeny ako muži.

Z hľadiska obidvoch pohlaví, mužov i žien, pozorujeme negatívny príklon k danému výroku. Ženy, najčastejšie volenou možnosťou 5 – úplne nesúhlasím, vyjadrili negatívnejší postoj ako muži, ktorými najpočetnejšie volenou možnosťou sa stala možnosť 3 – rovnako súhlasím ako nesúhlasím a možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím s daným výrokom.

Tab.8 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – ženy pružnejšie reagujú na zmeny ako muži.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	1	50	1	50	2	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	2	100	-	-	2	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	50	2	50	4	100
5 - úplne nesúhlasím	1	25	3	75	4	100

Tab. 9 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy pružnejšie reagujú na zmeny ako muži.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	3,5	3,7	3,6
Modus	3 a 4	5	4 a 5
Smerodajná odchýlka	-	-	1,4
Koeficient kontingencie	-	-	0,483

Výrok č.3: Proces integrácie do spoločnosti je rýchlejší u azylantiek ako u azylantov.

Pri danom výroku sme zaznamenali negatívnejší postoj obidvoch kategórií, pričom muži, rovnakým počtom 2 respondentov, označili možnosť 3, 4 a 5. Ženy postupne zvyšujúcim počtom označili 1 respondentkou možnosť 3, 2 respondentkami možnosť 4 a 3 respondentkami možnosť 5.

Tab.10 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – proces integrácie do spoločnosti je rýchlejší u azylantiek ako u azylantov.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	-	-	-	-	-	-
3 - rovnako súh. ako nesúh.	2	66,7	1	33,3	3	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	50	2	50	4	100
5 - úplne nesúhlasím	2	40	3	60	5	100

Tab.11 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – proces integrácie do spoločnosti je rýchlejší u azylantiek ako u azylantov.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	4	3,9	3,2
Modus	3, 4, 5	5	5
Smerodajná odchýlka	-	-	1,5
Koeficient kontingencie	-	-	0,318

Výrok č.4: Ženy zastávajú pôvodné tradície prísnejšie ako muži.

Pri danom výroku môžeme sledovať neutrálny až negatívny postoj stotožnenia sa prieskumného súboru s výrokom. Muži, počtom 2 respondentov, tj. najvyšším počtom, označili 3. a 4. možnosť. Respondentky zaujali vyšším počtom odpovedí negatívnejší postoj k danému výroku, tzn. 3 respondentky označili možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím a 2 respondentky možnosť 5 – úplne nesúhlasím.

Tab.12 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – ženy zastávajú pôvodné tradície prísnejšie ako muži.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	-	-	-	-
2 - čiastočne súhlasím	1	100	-	-	1	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	2	50	2	50	4	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	40	3	60	5	100
5 - úplne nesúhlasím	1	33,3	2	66,7	3	100

Tab.13 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy zastávajú pôvodné tradície prísnejšie ako muži.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	3,5	4	3,8
Modus	3 a 4	4	4
Smerodajná odchýlka	-	-	1,3
Koeficient kontingencie	-	-	0,318

Výrok č.5: Spiritualita je podporným mechanizmom zvládania ťažkých životných situácií azylantiek.

8 respondentov/tiek, 4 muži a 4 ženy, z celkového počtu 13 sa stotožnilo s možnosťou 2 – čiastočne súhlasím, čím zaujali čiastočne pozitívny postoj k danému výroku, aj napriek tomu, že ani jeden/a respondent/ka neoznačil/a možnosť 1 – úplne súhlasím. 2 respondentky (ženy) vyjadrili úplný nesúhlas s daným výrokom.

Tab. 14 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – spiritualita je podporným mechanizmom zvládania ťažkých životných situácií azylantiek.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	-	-	-	-
2 - čiastočne súhlasím	4	50	4	50	8	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	2	100	-	-	2	100
4 - čiastočne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	2	100	2	100

Tab.15 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – spiritualita je podporným mechanizmom zvládania ťažkých životných situácii azylantiek.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,3	3,1	2,8
Modus	2	2	2
Smerodajná odchýlka	-	-	0,9
Koeficient kontingencie	-	-	0,386

Výrok č.6: Pre ženu je prirodzené byť matkou.

Pri danom výroku môžeme sledovať pozitívne stotožnenie sa obidvoch pohlaví. Najčastejšie volenou možnosťou u mužov aj žien sa stala možnosť 1 – úplne súhlasím a možnosť 2 – čiastočne súhlasím. 3 respondenti/ky, z celkového počtu 13, sa priklonili k negatívnemu stotožneniu sa s daným výrokom.

Tab.16 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – pre ženu je prirodzené byť matkou.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	2	40	3	60	5	100
2 - čiastočne súhlasím	2	40	3	60	5	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	-	-	-	-	-	-
4 - čiastočne nesúhlasím	1	100	-	-	1	100
5 - úplne nesúhlasím	1	50	1	50	2	100

Tab.17 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – pre ženu je prirodzené byť matkou.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,3	2	2,2
Modus	1 a 2	1 a 2	1 a 2
Smerodajná odchýlka	-	-	1,1
Koeficient kontingencie	-	-	0.305

Výrok č.7: Žena by sa mala postarať o domácnosť.

Muži aj ženy preukázali pri danom výroku prevažne nejasný postoj, tzn. najčastejšie volenou možnosť bola možnosť číslo 3 – rovnako súhlasím ako nesúhlasím. U ostatných respondentov/tiek možno sledovať skôr pozitívny príklon k výroku.

Tab.18 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – žena by sa mala postarať o domácnosť.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	1	50	1	50	2	100
2 - čiastočne súhlasím	1	50	1	50	2	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	3	42,9	4	57,1	7	100
4 - čiastočne nesúhlasím	1	100	-	-	1	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100

Tab.19 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – ženy by sa mala postarať o domácnosť.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,7	2,9	2,8
Modus	3	3	3
Smerodajná odchýlka	-	-	1
Koeficient kontingencie	-	-	0,371

Výrok č.8: Muž dokáže lepšie užiť rodinu.

Najčastejšie volená možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím a nasledujúca v početnosti najčastejšie volená možnosť 2 – čiastočne súhlasím poukazuje na ambivalentný vzťah obidvoch pohlaví k danému výroku. Pomerne vysoký koeficient kontingencie 0,441 naznačuje existujúcu závislosť medzi pohlaviami, kde muži, najvyšším počtom 3 respondentov, označili možnosť 3 – rovnako súhlasím ako nesúhlasím a ženy, tým istým počtom, zvolili možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím, tzn. muži zaujali oproti negatívnejšiemu ženskému postoju neutrálnejší postoj.

Tab.20 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – muž dokáže lepšie užiť rodinu.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	3	75	1	25	4	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	-	-	1	100	1	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	40	3	60	5	100
5 - úplne nesúhlasím	1	50	1	50	2	100

Tab.21 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – muž dokáže lepšie užiť rodinu.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	3,2	3,3	3,2
Modus	2	4	4
Smerodajná odchýlka	-	-	1,3
Koeficient kontingencie	-	-	0,441

5.2 Nakoľko sú vedomosti sociálnych pracovníkov/čiek rodovo citlivé?

Použitím kvantitatívnej metódy dotazníka sme zistili následné údaje:

Otázka č.1: Ako by ste definovali rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantmi/kami?

Z daných výsledkov vyplýva, že respondentky sa nezhodujú v definovaní rodovo citlivého prístupu v sociálnej práci s azylantmi/kami. Najvyšší počet respondentov/tiek vníma rodovo citlivý prístup ako poznanie a rešpektovanie kultúry a tradícií azylantov/tiek. Vyšší počet respondentiek (3) neuviedlo žiadnu definíciu.

Tab.22 Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – Ako by ste definovali rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantmi/kami?

	Muži	Ženy	Spolu
Zohľadňovanie rovnocennosti medzi mužmi a ženami	-	1	1
Poznanie a rešpektovanie kultúry a tradícií azylantov/tiek	4	3	7
Nerozumeli otázke	1	-	1
Neuviedli	1	3	4

Výrok č.9: V sociálnej práci s azylantmi/kami k jednotlivým klientom/kám pristupujem individuálne (metóda prípadovej sociálnej práce).

Muži aj ženy vyjadrili väčšinový súhlas s daným výrokom. Ženy sa 71,4% respondentiek úplne stotožnili s daným výrokom a najčastejšie označili možnosť 1 - úplne súhlasím. Možnosť 2 - čiastočne súhlasím bola 66,7% mužských respondentov volená najčastejšie.

Tab.23 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – v sociálnej práci s azylantmi/kami k jednotlivým klientom/kám pristupujem individuálne (metóda prípadovej sociálnej práce).

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	2	28,6	5	71,4	7	100
2 - čiastočne súhlasím	4	66,7	2	33,3	6	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	-	-	-	-	-	-
4 - čiastočne nesúhlasím	-	-	-	-	-	-
5 - úplne nesúhlasím	-	-	-	-	-	-

Tab.24 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – v sociálnej práci s azylantmi/kami k jednotlivým klientom/kám pristupujem individuálne (metóda prípadovej sociálnej práce).

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	1,6	1,3	1,5
Modus	2	1	1
smerodajná odchýlka	-	-	0,5
Koeficient kontingencie	-	-	0,356

Výrok č. 10: Uskutočňujem skupinovú prácu s mužmi.

Rovnakým a najvyšším počtom 4 sa respondenti stotožnili s možnosťou 1 – úplne súhlasím a možnosť 5 – úplne nesúhlasím. Existujúcu závislosť medzi pohlaviami k danému výroku nám potvrdzuje koeficient kontingencie svojou vyššou hodnotou 0,561, tzn. polovica mužských respondentov úplne súhlasí s daným výrokom, aj keď u väčšej polovice žien sme zaznamenali príklon k stotožneniu sa s výrokom, možnosť 2 – čiastočne súhlasím bola u ženských respondentiek zastúpená v najvyššom počte.

Tab.25 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – uskutočňujem skupinovú prácu s mužmi.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	3	75	1	25	4	100
2 - čiastočne súhlasím	-	-	3	100	3	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	-	-	1	100	1	100
4 - čiastočne nesúhlasím	1	100	-	-	1	100
5 - úplne nesúhlasím	2	50	2	50	4	100

Tab.26 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – uskutočňujem skupinovú prácu s mužmi.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,8	2,9	2,8
Modus	1	2	1 a 5
Smerodajná odchýlka	-	-	1,4
Koeficient kontingencie	-	-	0,561

Výrok č.11: S mužmi azylantmi by mali pracovať výlučne iba muži.

Pri danom výroku môžeme sledovať vysokú mieru nestotožnenia sa ako pri mužom, tak aj pri ženách. Vysoký počet respondentov, 9, označil 5 možnosť – úplne nesúhlasím, z ktorého sa 4-krát nestotožnili s daným výrokom muži a 5-krát ženy.

Tab.27 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – s mužmi azylantmi by mali pracovať výlučne iba muži.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	-	-	-	-
2 - čiastočne súhlasím	-	-	1	100	1	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	1	100	-	-	1	100
4 - čiastočne nesúhlasím	1	50	1	50	2	100
5 - úplne nesúhlasím	4	44,4	5	55,6	9	100

Tab.28 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – s mužmi azyllantmi by mali pracovať výlučne iba muži.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	4,5	4,4	4,5
Modus	5	5	5
Smerodajná odchýlka	-	-	1,6
Koeficient kontingencie	-	-	0,369

Výrok č.12: Uskutočňujem skupinovú prácu so ženami.

Koeficient kontingencie 0,549 poukazuje na vysokú mieru závislosti medzi pohlaviami pri stotožnení sa s daným výrokom. Pozitívny príklon k výroku môžeme sledovať u ženských respondentiek, ktoré najvyšším počtom 4 označili možnosť 2 – čiastočne súhlasím. Muži, rovnakým počtom 2 respondentov, označili 4 a 5 možnosť stotožnenia sa s výrokom, čím zaujali negatívnejší postoj k danému výroku ako ženy.

Tab.29 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – uskutočňujem skupinovú prácu so ženami.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	počet	%	počet	%
1 - úplne súhlasím	1	50	1	50	2	100
2 - čiastočne súhlasím	-	-	4	100	4	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	1	100	-	-	1	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
5 - úplne nesúhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100

Tab.30 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – uskutočňujem skupinovú prácu so ženami.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	3,6	2,6	3,1
Modus	4 a 5	2	2
Smerodajná odchýlka	-	-	1,3
Koeficient kontingencie	-	-	0,549

Výrok č.13: So ženami azylantkami by mali pracovať výlučne iba ženy.

Najčastejšie volenou možnosťou našimi respondentmi/kami sa stala 5 možnosť – úplne nesúhlasím, čím zaujali negatívny postoj k danému výroku. Ženy, počtom 5 respondentiek, sa väčšou mierou úplne nestotožnili s daným výrokom. Muži, počtom 3 respondentov, označili možnosť 5 – úplne nesúhlasím a počtom 2 respondentov možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím, čím zaujali negatívny postoj, avšak v porovnaní so ženami menej striktný.

Tab.31 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – so ženami azylantkami by mali pracovať výlučne iba ženy.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	-	-	-	-	-	-
3 - rovnako súh. ako nesúh.	1	100	-	-	1	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
5 - úplne nesúhlasím	3	37,5	5	62,5	8	100

Tab.32 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – so ženami azylantkami by mali pracovať výlučne iba ženy.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	4,3	4,1	4,3
Modus	5	5	5
Smerodajná odchýlka	-	-	1,6
Koeficient kontingencie	-	-	0,419

5.3 Ako zohľadňujú sociálni pracovníci/čky rodovo citlivý prístup v práci s azylantkami?

Použitím kvantitatívnej metódy dotazníka sme zistili následné údaje:

Výrok č.14: Vo svojej práci zohľadňujem rodovo citlivý prístup.

Pri tomto výroku bol zaznamenaný pomerne malý rozdiel v stotožnení sa mužov a žien s daným výrokom. 57,1% mužov a 42,9% žien súhlasilo s daným výrokom, z čoho vyplýva, že najčastejšie uvádzaná bola možnosť 1 – úplne súhlasím. 1 respondent neoznačil žiadnu možnosť.

Tab.33 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci zohľadňujem rodovo citlivý prístup.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	4	57,1	3	42,9	7	100
2 - čiastočne súhlasím	1	33,3	2	66,7	3	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	-	-	-	-	-	-
4 - čiastočne nesúhlasím	-	-	-	-	-	-
5 - úplne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100

Tab.34 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci zohľadňujem rodovo citlivý prístup.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	1,2	2	1,6
Modus	1	1	1
Smerodajná odchýlka	-	-	0,9
Koeficient kontingencie	-	-	0,277

Otázka č.2: Ako zohľadňujete rodovo citlivý prístup s azylantkami vo Vašej práci?

Ženy, počtom 3 respondentiek, neuviedli odpoveď a druhým najvyšším počtom, 2 respondentiek, sa stotožnili s kategóriou tolerancia pôvodnej a predostieranie súčasnej kultúry. Muži, počtom 2 respondentov, zaujali pozície v kategóriách Tolerancia pôvodnej a predostieranie súčasnej kultúry a Zohľadňovanie pôvodného kultúrneho rodového postavenia.

Tab.35 Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – ako zohľadňujete rodovo citlivý prístup s azylantkami vo Vašej práci?

	Muži	Ženy	Spolu
Tolerancia pôvodnej a predostieranie súčasnej kultúry	2	2	4
Zohľadňovanie pôvodného kultúrneho rod. postavenia	2	-	2
Komunikácia ženy so ženou	-	1	1
Spolupráca a vzájomnosť	-	1	1
Kontrola činnosť v rámci europrojektu	1	-	1
Nerozumeli otázke	1		1
Neuviedli	-	3	3

Výrok č.15: Vo svojej práci podporujem u žien azylantiek rolu matky.

U respondentov/tiek môžeme sledovať pozitívne stotožnenie sa s výrokom. Najčastejšie volenou možnosť bola možnosť 1 – úplne súhlasím. 1 respondent označil možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím a 1 respondentka možnosť 5 – úplne nesúhlasím.

Tab.36 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem u žien azylantiek rolu matky.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	2	40	3	60	5	100
2 - čiastočne súhlasím	2	50	2	50	4	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	1	50	1	50	2	100
4 - čiastočne nesúhlasím	1	100	-	-	1	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100

Tab.37 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúcemu výroku – vo svojej práci podporujem u žien azylantiek rolu matky.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,2	2,1	2,2
Modus	1 a 2	1	1
Smerodajná odchýlka	-	-	1
Koeficient kontingencie	-	-	0.376

Výrok č.16: Vo svojej práci zohľadňujem, že žena sa dokáže lepšie postarať o rodinu.

Nejasný postoj k danému výroku zaujali obidve pohlavia. Možnosť 2 – čiastočne súhlasím a možnosť 3 – rovnako súhlasím ako nesúhlasím sa stali najčastejšie volenými možnosťami. Napriek tomu v celom prieskumnom súbore môžeme sledovať skôr negatívnejší príklon k výroku.

Tab.38 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci zohľadňujem, že žena sa dokáže lepšie postarať o rodinu.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	-	-	-	-
2 - čiastočne súhlasím	2	50	2	50	4	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	2	50	2	50	4	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	2	100	2	100

Tab.39 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci zohľadňujem, že žena sa dokáže lepšie postarať o rodinu.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	3	3,4	3,2
Modus	2, 3,4	2, 3 a 5	2 a 3
Smerodajná odchýlka	-	-	1,2
Koeficient kontingencie	-	-	0,386

Výrok č.17: Vo svojej práci podporujem ekonomickú nezávislosť žien azylantiek.

Postoj mužov i žien v danom výroku síce preukazoval pozitívnejší príklon, najmä u mužov, avšak respondentky, najvyšším počtom 3, označili možnosť 3 - rovnako súhlasím ako nesúhlasím a tým zaujali nejasnejší postoj.

Tab.40 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem ekonomickú nezávislosť žien azylantiek.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	2	50	2	50	4	100
2 - čiastočne súhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	1	25	3	75	4	100
4 - čiastočne nesúhlasím	1	50	1	50	2	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	-	-	-	-

Tab.41 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem ekonomickú nezávislosť žien azylantiek

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,2	2,4	2,3
Modus	1 a 2	3	1 a 3
smerodajná odchýlka	-	-	0,9
Koeficient kontingencie	-	-	0,298

Výrok č.18: Vo svojej práci podporujem mužov azylantov v úlohe hlavy rodiny.

Najčastejšie volené možnosti 2 – čiastočne súhlasím a 4 – čiastočne nesúhlasím nám poukazujú na nejasný postoj k výroku. Vysoká hodnota koeficientu kontingencie 0,517 upriamuje našu pozornosť na existujúcu závislosť medzi pohlaviami pri stotožnení sa s daným výrokom. Respondentky, najčastejšie volenou možnosťou 2, zaujali pozitívnejší príklon než respondenti, ktorí sa najvyšším počtom stotožnili s možnosť 4 – čiastočne nesúhlasím.

Tab. 42 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem mužov azylantov v úlohe hlavy rodiny.

	Muži		Ženy		Spolu	
	počet	%	počet	%	počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	1	20	4	80	5	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	1	100	-	-	1	100
4 - čiastočne nesúhlasím	3	75	1	25	4	100
5 - úplne nesúhlasím	1	50	1	50	2	100

Tab. 43 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem mužov azylantov v úlohe hlavy rodiny.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
aritmetický priemer	4	2,4	3,1
Modus	4	2	2
smerodajná odchýlka			
koeficient kontingencie			0,517

Výrok č.19: Vo svojej práci podporujem azylantov v úlohe vychovávateľa detí.

Najčastejšie volená možnosť 3 – rovnako súhlasím ako nesúhlasím nám na jednej strane ponúkla nejasný postoj prieskumného súboru k danému výroku, však vyšší počet zvolených možností 1 a 2 oproti možnostiam 4 a 5 nám poukazuje na pozitívnejší príklon.

Tab.44 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem azylantov v úlohe vychovávateľa detí.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	1	50	1	50	2	100
2 - čiastočne súhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	3	50	3	50	6	100
4 - čiastočne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100

Tab.45 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, smerodajnej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem azylantov v úlohe vychovávateľa detí.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,3	3	2,7
Modus	3	3	3
Smerodajná odchýlka	-	-	1
Koeficient kontingencie	-	-	0,386

Výrok č.20: Vo svojej práci podporujem u azylantov rolu živateľa rodiny.

Aj keď možnosť 2 – čiastočne súhlasím sa stala najčastejšie volenou možnosťou, v celom prieskumnom súbore môžeme sledovať nejasný postoj k danému výroku. Muži vo väčšom počte zaujali pozitívnejší postoj než ženy, ktoré síce označili možnosť 2 a 3 najčastejšie, avšak v konečnom dôsledku zaujali k výroku nejasnejší postoj.

Tab.46 Početnosť a percentuálne stotožnenie sa obidvoch pohlaví s výrokom – vo svojej práci podporujem u azylantov rolu živateľa rodiny.

	Muži		Ženy		Spolu	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1 - úplne súhlasím	-	-	1	100	1	100
2 - čiastočne súhlasím	4	66,7	2	33,3	6	100
3 - rovnako súh. ako nesúh.	-	-	2	100	2	100
4 - čiastočne nesúhlasím	2	66,7	1	33,3	3	100
5 - úplne nesúhlasím	-	-	1	100	1	100

Tab.47 Výpočet aritmetického priemeru, modusu, priemernej odchýlky a koeficientu kontingencie prislúchajúceho výroku – vo svojej práci podporujem u azylantov rolu živateľa rodiny.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Aritmetický priemer	2,7	2,9	2
Modus	2	2 a 3	2
Smerodajná odchýlka	-	-	1,1
Koeficient kontingencie	-	-	0,525

Otázka č.3: Myslím si, že vo svojej práci som

Väčšina respondentov/tiek sa nestotožnila ani s jednou z ponúkaných možností. 2 respondenti sa označili v rámci svojej práce za rasistických, 1 respondent za šovinistického a možnosť sexistický/á označil 1 respondent a 1 respondentka.

Tab. 48 Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – myslím si, že vo svojej práci som.

	Muži	Ženy	Muži & Ženy
Sexistický/á	1	1	2
Rasistický/á	2	-	2
Šovinistický/á	1	-	1
Iné	5	4	9

V kategórii Iné sa respondenti/ky definovali nasledovne: realistický/á, empatický/á, nekompromisný/á, flexibilný/á, tolerantný/á, ústretový/á a spoľahlivý/á.

5.4 Aké metódy práce využívajú pracovníci/čky pri integrácii azylantov/tiek do majoritnej spoločnosti.

Použitím kvantitatívnej metódy dotazníka sme zistili následné údaje:

Otázka č.4: Ktoré z uvedených možností považujete za hlavné opatrenia úspešnej integrácie azylantov/tiek?

Znalosť príslušného jazyka a následne ekonomická samostatnosť azylantov/tiek sú vnímané respondentkami a respondentmi ako najdôležitejšie ukazovatele úspešnej integrácie.

Orientáciu v spoločnosti a vzťahy s majoritnou spoločnosťou považujú hlavne respondentky, podobne ako predchádzajúce dva ukazovatele, za rovnako dôležitú súčasť úspešnej integrácie.

Tab.49 Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – Ktoré z uvedených možností považujete za hlavné opatrenia úspešnej integrácie azylantov/tiek?

	Muži	Ženy	Spolu
Znalosť príslušného jazyka	6	6	12
Ekonomická samostatnosť azylantov/tiek	4	6	10
Orientácia azylantov/tiek v spoločnosti	3	6	9
Vzťahy azylantov/tiek s majoritnou spoločnosťou	3	6	9
Iné	1	1	2

Otázka č.5: Aké metódy pri práci s azylantmi/kami používate?

Z ponúkaných možností sa v najvyššom počte prieskumný súbor stotožnil s metódou sociálneho poradenstva. Ženy, rovnakým počtom 5 hlasov, označili na prvom mieste už spomínanú metódu sociálne poradenstvo a vedenie v rámci vzdelávania. Počtom 4 hlasov postavili na druhé miesto metódy ako vedenie v rámci zamestnania, podporu bývania a prácu s dobrovoľníkmi. Sociálne poradenstvo a následne vedenie v rámci zamestnania sú najčastejšie využívanými metódami mužských respondentov.

Tab.50 Početnosť odpovedí podľa pohlavia na otázku – aké metódy pri práci s azylantmi/kami používate?

	Muži	Ženy	Spolu
Sociálne poradenstvo	6	5	11
Vedenie v rámci vzdelávania	3	5	8
Vedenie v rámci zamestnania	4	4	8
Podpora bývania	3	4	7
Práca s dobrovoľníkmi	1	4	5
Iné	-	-	-

6 DISKUSIA

Vždy, keď sa blížil čas letných prázdnin, nechcela som ani len počuť o účasti na čisto dievčenskom tábore. Nebavilo ma to večné puritánstvo jemnosti a uhladenosti. Lákal ma „drsnejší“ svet, v ktorom sa nehlásali pravidlá ženskosti. Dnes, po stretnutiach s mnohými ženami, je môj pohľad iný. „Ženy sú ovplyvňované svojou etnicitou a kultúrnym dedičstvom. Túto perspektívu potom prenášajú do svojho porozumenia a poňatia ženských práv, ktoré sa odohráva v rámci ich vlastných kultúrnych hraníc (Cervantes & Cervantes, 1993 In Riglová, Dastlík, 2006, s. 3).“

Nielen spoločenské systémy ale tiež národná či kmeňová rôznorodosť podmieňujúca rasovú neznášanlivosť a boje, náboženský fanatizmus, či život v podmienkach extrémnej chudoby, zbavujú jednotlivé národy ale hlavne ľudí žijúcich v nich ľudskej dôstojnosti a slobody. Odchod, či útek je mnohokrát jediným riešením opäť nájsť miesto, kde sú ľudské práva postavené nad práva jednotlivca alebo skupiny. Môžeme sa my Slováci/Slovenky pýšiť otvorenosťou prijímať cudzincov/ky? Sme natoľko empatickí/é, že nešťastie druhých nás nenecháva ľahostajne stáť so skríženými rukami? Zaslúžime si byť „srdcom Európy“?

Dievčatá predávané do nevestincov, aby z biedy vykúpili svoje rodiny, predané nevesty, ukameňované ženy, pretože ony nesú vinu za ich znásilnenie... Kde až siahajú hranice našich práv?

Naša spoločnosť tak ľahko preberá zaužívané pravidlá. Veď nie je nič ľahšie ako sa konformne začleniť do masy. Ísť proti prúdu? Áno, dá sa. Veď história nám priniesla toľko uvedomelých a ctižiadostivých žien, ktoré sa neváhali zasadiť v boji za zrovnoprávnenie žien. Ale načo? Aby sme zmenili chod dejín, porušili nedotknuteľnosťou patriarchálneho usporiadania sveta a rodiny alebo pomohli ženám uvedomiť si svoju jedinečnosť v rovnorodosti, budovali na nej a ukázali svetu, že to „ženské“ nemôže byť a nie je „druhoradé“? Ale čo je ženské? Každé ráno sa namaľovať a obliecť si priliehavé šaty, postarať sa o rodinu, pracovať, aby som ju uživila, stretávať sa s priateľkami pri pohári vína a zanietene diskutovať o problémoch, ktoré zmietajú našou zemou? A čo keď to závisí od toho, kde sa narodíme, čo keď sa svet vplyvom moderných výtvarných techník začne „zmenšovať“ a my zistíme, že naše postavenie je v každej krajine iné? Čo musíme ešte spraviť, aké otázky položiť, aby sme nemuseli pripodobňovať „ženskú mužskosť“ a pochopili, že „ženy čelia iným problémom, môžu čerpať aj z iných zdrojov... Napriek

tomu je tieto skúsenosti nutné chápať vo vzťahu k partnerom a rodinám (Szczepaniková, 2004 In Riglová, Dastlík, 2006, s. 7)“ a dosiahli dlho hľadajú a vytúženú rovnosť?

Aj keď sa priemerný vek výdaja žien a narodenia prvého dieťaťa predlžuje, materstvo, domov a statickosť sú naďalej synonymami ženskosti. Ak mentalita rozvinutých štátov naďalej zotrúva v ustálených koľajach, ako môžeme očakávať, že zákaz nosenia hidžábu alebo búrky zakrývajúcu v arabských krajinách ženy a chrániacu mužov pred nečistotou, im ponúkne vo vyspelých krajinách dostatočnú satisfakciu?

Ako uvádza Riglová a Dastlík (2006, s. 4) súčasťou teoretickej základne rodovo citlivej práce je nielen „téma rodu a jeho sociálneho aspektu, ale predovšetkým schopnosť pochopenia rodového hľadiska v úzkom prepojení s etnicitou, psychológiou jedinca a religiozitou ... Nedeliteľnou súčasťou teoretického zázemia sú také antidiskriminačné prístupy, ktoré reagujú na systémové znevýhodňovanie určitých skupín všeobecne, či už sú jeho zdrojom predsudky rasové, alebo týkajúce sa pohlavia, spoločenského postavenia, sexuálnej orientácie atď., ktoré sa zaoberajú diskriminovanými skupinami obyvateľov a sociálnej práce s nimi.“

6.1 Limity prieskumnej metódy a prieskumného súboru

Aby sme získali potrebné informácie pre prieskum rodovej citlivosti v sociálnej práci s azylantkami, zvolili sme si kvantitatívnu metódu spôsobu zberu údajov pomocou dotazníka. Nakoľko nie je k danej téme na Slovensku venovaná pozornosť, dotazník, ktorý sme distribuovali nebol štandardizovaný. Vzhľadom k širokému záberu témy sme si až pri spracovávaní údajov uvedomili nedostatky nami zostaveného dotazníka. Sugestívne otázky nachádzajúce sa v dotazníku boli konštruované s cieľom zistiť u sociálnych pracovníkov/čiek výskyt rodových stereotypov, ktoré prenášajú do jednotlivých postupov práce s azylantmi/kami (sugestívnymi otázkami sme síce ponúkli odpovede, ktoré určitým spôsobom ovplyvňovali rozhodnutie respondentov/tiek, avšak škálovaná forma odpovedí, ponechávala možnosť úplného, či čiastočného stotožnenia alebo nestotožnenia sa s daným výrokom). Na základe nižšieho počtu výrokov sme nemohli zachytiť ucelený pohľad na danú problematiku. Rovnaký problém nastal aj pri poloopených otázkach o opatreniach a jednotlivých metódach úspešnej integrácie.

Dotazník sme osobne distribuovali do vybraných organizácií, ktorých pracovníčky prichádzajú do osobného kontaktu s azylantmi/kami. Medzi naše nosné organizácie patrila

Slovenská humanitná rada, Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Liga za ľudské práva a Spoločnosť ľudí dobrej vôle – Goodwill. Stretli sme sa s ústretočným prístupom kontaktných pracovníkov/čiek, ktorí/é postúpili dotazník spolupracovníkom/čkam. Bohužiaľ návratnosť bola dvojnásobne nižšia a predstavovala iba trinásť dotazníkov. Neprijemne nás prekvapil ľahostajný prístup niektorých respondentov/tiek, ktorí/é sa k vyplneniu dotazníka postavili nezodpovedne a najmä pri otvorených otázkach sa nevyjadrili. So sociálnou pracovníčkou Spoločnosti ľudí dobrej vôle, Goodwill, sme komunikovali prostredníctvom telekomunikačných a internetových služieb. Oslovili sme aj Medzinárodnú organizáciu pre migráciu (IOM) a Vysokého komisára OSN pre utečencov. Na základe neopätovanej žiadosti o spoluprácu sa na našom prieskume nezúčastnili.

Oslovením sociálnych pracovníkov/čiek pri zisťovaní rodovo citlivého prístupu v sociálnej práci s azylantkami na Slovensku sme získali len jednostranný pohľad na danú problematiku. Uvedomujeme si, že na to, aby sme získali ucelenejší pohľad, je potrebná spolupráca s azylantmi/kami, ktorých sa osobne dotýka rodovo citlivý prístup, a ktorí vidia veci z inej perspektívy.

6.2 Interpretácia výsledkov

Vo všeobecnosti sú utečenci/kine spojovaní/é s prenosom chorôb, príčinou úbytku voľných pracovných miest, či nárastom kriminality, nevynímajúc mužov ani ženy (Gondová, 2005, s. 15-21). Vďaka nášmu prieskumu môžeme aspoň z časti poukázať na niektoré vžitú rodové stereotypy pracovníkov/čok s azylantmi/kami.

Psychická odolnosť, pružnejšie reagovanie na zmeny a následne úspešnejšia integrácia bola prisúdená azylantom nielen pracovníkmi ale čiastočne vo väčšej miere pracovníčkami. Krchová a Víznerová (2008, s. 29) zaznamenali vo svojej publikácii Diskriminácia azylantov a azylantiek v ČR z genderového hľadiska následnú výpoveď českej azylantky Venery z Bieloruska „...žena zažíva viac tej diskriminácie. ...žena viac pohyblivejšia a prispôsobivá ako muž... Muži zažívajú svoje vlastné problémy a myslím, že koniec koncov muži menej úspešne ako ženy, pretože ženy zvykli na to, že musia snažiť viac od začiatku než muži a ide to tým sociálnym systémom úplne rovnako v Bielorusku, v Česku, v Nemecku ...“ A my sa pýtame: Ide fyzická sila ruka v ruke s psychickou, či po stáročia potláčaný prejav citov u mužov stojí za neotrasiteľným základom mužskej psychiky? Kto má pravdu?

Presvedčenie, že tradície sú prísnejšie zastávané ženami, bolo zároveň potvrdené priradením podpornej sily spirituality azylantkám. Sú to práve ženy, s ktorými je vo všeobecnosti a omnoho viac spojovaná otázka viery. Aj keď je Boh troch najväčších monoteistických náboženstiev (kresťanstvo, islam, judaizmus) nadpohlavný, v priebehu genézy ľudstva preberá na seba mužskú podobu. Boli to práve muži, ktorých si Boh vyvolil, aby viedli jeho ľud. Mojžiš vykúpil židov z egyptského zajatia, Ježiš, Boží syn, svojou smrťou vykúpil ľudstvo z područia smrti a Mohammed sa stal nástrojom v rukách Alaha, prostredníctvom ktorého vyjavil svoj zákon – Korán. Boli to muži, ktorí zaujali v histórii ľudstva úlohu vodcov. Katolicizmus, kresťanské presvedčenie väčšinového obyvateľstva Slovenska ako uvádza Jogan (1994 In Kollárik, Sollárová, 2004, s. 75) „vidí primárnu úlohu ženy v roly manželky a matky, ktorá je v domácnosti.“ Tento rodový stereotyp bol potvrdený aj v našom prieskumnom súbore, keď prirodzenosť byť matkou a hlavná rola matky bola jednoznačne prisúdená žene ako mužskými tak aj ženskými respondentmi/kami. Badinter (1998 In Janebová, 2005a, s. 3) poukazuje na záujem matiek o deti, ktorý kopíruje postoj spoločnosti k deťom. Následná analýza materstva v priebehu štyroch storočí priniesla poznanie o sociálnej a nie prirodzenej konštrukcii materstva. Ako uvádza Janebová (2005 In Riglová, Dastlík, 2006, s. 21) „paradoxom je, že práve my ženy mnohokrát označujeme ženy, ktoré si neplnia rolu matky a opatrovatelky o domácnosť, za nekompetentné. Starostlivosť o domácnosť, ako ďalšia z hlavných úloh žien, nebola našim prieskumným súborom potvrdená, nakoľko respondenti a respondentky zaujali k danému výroku nejasný postoj. Úloha živila/ky, ktorý/á dokáže lepšie uživiť rodinu, nebola našim prieskumným súborom jednoznačne prisúdená ani mužom, ani ženám. Avšak pri porovnávaní výpovedí z pohľadu kategórie pohlavia sme u respondentiek zistili, že sa vo väčšej miere nestotožňujú s tvrdením, že muž dokáže lepšie uživiť rodinu. Aké dôvody viedli naše respondentky k vyjadreniu daného postoja sme nezisťovali. Bútorová a kol. (2002 In Lukšík, 2002, s. 1) poukazuje na fakt, že „priemerná mzda slovenských žien na začiatku 21. storočia dosahuje približne 75% priemernej mzdy mužov. Rovnaká vzdelanostná úroveň mužov a žien nezabezpečuje rovnakú odmenu za prácu. Mzdové rozdiely medzi mužmi a ženami sa vyskytujú vo všetkých zamestnaneckých kategóriách a s rastúcou pozíciou sa neznižujú. Rozdiely v mzdách žien a mužov sa s rastúcim vekom prehlbujú. Po tridsiatke sa začínajú mzdové rozdiely medzi ženami a mužmi zvyšovať. Rozdiely v mzdách sa potom premietajú do výšky poberaného dôchodku, ktorý je u žien nižší.“ Multifunkčný tím (2010, s. 7), ktorý hodnotil začlenenie azylantov v Slovenskej republike, poukázal na súčasnú obmedzenú možnosť zamestnania azylantov/tiek aj z dôvodu ekonomickej krízy. Aj keď je ekonomic-

ká svojbytnosť azylantiek/tiek dôležitou otázkou azylovej politiky SR, vzhľadom k odklonu od hlavnej línie našej diplomovej práce nebudeme venovať danej problematike väčší priestor. Napriek tomu nám vyvstáva otázka: Dokážeme poskytnúť azylantkám život v dôstojných podmienkach?

Kto má v týchto tvrdeniach pravdu? Môžeme jednotlivé tvrdenia zovšeobecniť a následne prisúdiť mužom alebo ženám? Muži sú psychicky odolnejší, ženy psychicky labilnejšie, tak ako sú Angličania/ky chladnejší/ie a Španieli/ky temperamentnejší/ie! Spomeňme si len na horor amerického režiséra Eliho Rotha *Hostel*, v ktorom vyobrazil slovenské dievčatá ako posledné „štetky“. Určite mi dá za pravdu nejedná žena, ktorá sa ocitla v cudzine, že vyobrazená „skutočnosť“ im priniesla nejeden trápny okamžik, kedy museli hájiť nielen svoju ale aj česť nás Slovieniek. Môžeme preto povedať, že ženy sú psychicky labilnejšie, viac inklinujú k tradíciám a viere, ich prirodzenosťou je byť matkou, pričom starostlivosť o domácnosť a úlohu živiteľky môžu zdieľať s mužmi?

Poznanie a rešpektovanie kultúry a tradícií azylantiek definoval náš prieskumný súbor ako rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami. Pôvodné kultúrne hodnoty, či už úplne alebo čiastočne, zohľadňuje vo svojej práci nadpolovičná väčšina našich respondentov/tiek (77%). Dovoľme si jemne sa odkloniť od kategórie súčasných azylantiek/tiek a nahliadnuť do rómskej problematiky. Dúfame, že keď označíme Rómov/ky za potomkov/kyne utečencov/kýň, ktorých predkovia/predchodkyne museli v priebehu II. svetovej vojny utekať pred nacistickým režimom Adolfa Hitlera, jeho plánovaným hromadným vyvražďovaním vo vyhladzovacích táboroch a nachádzať nové útočiská, etnickou a rasovou odlišnosťou od majoritnej spoločnosti, ponúkneme dostatočné opodstatnenie prepojenia témy našej diplomovej práce s rómskou menšinou, a to v súvislosti s budovaním internátnych škôl pre rómskych/e obyvateľov/ky v SR. V súlade s odporúčaniami medzinárodných inštitúcií a organizácií je vytváranie segregovaných vzdelávacích systémov pre socio-ekonomické skupiny obyvateľov obmedzujúce a diskriminačné, nakoľko verejné školstvo plní integračnú a socializačnú funkciu (Inkluzívne vzdelávanie..., 2010, s. 1). Formálne vzťahy a absencia účasti života v reálnom a prirodzenom prostredí nás smeruje k zrušeniu „segregovaných“ detských domovov internátneho typu a k snahe budovať profesionálne rodiny, v ktorých bude deťom poskytovaná starostlivosť približujúca sa rodinnému modelu života. Prečo sa potom snažíme vytrhnúť rómske deti z ich prirodzeného prostredia? Kde sa vytratil rešpekt popredných štátnych predstaviteľov/liek a radových pracovníkov/čiek k tradíciám a kultúre Rómov/miek? Predstavujú Rómovia/kyne výnimku

z radu etnických menšín, ktorých integrácia nie je vnímaná ako proces udržania si vlastnej kultúry a prispôsobenia sa kultúre majoritnej spoločnosti? Sú internátne školy jediným možným spôsobom zvýšenia vzdelanostnej úrovne Rómov/kyň? Rodina a tradície sú v živote Rómov/kyň najdôležitejšie. Deti sú tým najcennejším „pokladom“, ktorý vlastní, aj keď sú často špinavé... Ako náhle je rómske dieťa schopné starať sa o svojich mladších súrodencov, čiastočne preberá na seba „rodičovský dozor“. Život v stiesnených pomeroch a vo veľkej generačnej rodine je dôvodom jeho rýchlejšieho prieniku do sveta dospelých. Dohodnuté sobáše v skorom veku sú u Rómov/kyň aj v 21. storočí zaužívanou tradíciou. Vzdelanie mladých Rómiek je rodičmi často zaznávané, pretože hlavnou úlohou ženy v ich kultúre je úloha matky a na to školy nepotrebujú. Je nutné pracovať s rómskou menšinou a zvyšovať povedomie rómskych žien a detí. No nie na úkor pretrhnutia rodinných väzieb, zbavenia rodičov ich práv a povinností a „násilného“ vstúpenia kultúry majoritnej spoločnosti za účelom budovania „tolerantnejšieho a multikultúrnejšieho“ Slovenska. „Pred viac ako rokom sa Kanada ospravedlnila za nútené umiestnenie viac ako 100.000 detí pôvodných obyvateľov do kresťanských internátnych škôl, ktoré ich mali asimilovať. Mike Cachagee bol jedným z týchto detí. Ospravedlnenia ho neoslovili. Keď mal štyri roky, poslali ho z domu na niekoľko štátom zriadených cirkevných škôl, kde mu zobrali jeho jazyk, vieru a kultúru. Keď sa po 12 rokoch vrátil domov, mama ho nespoznala. „Ospravedlniť sa za to, že ma zobrali od mojej rodiny, za to, že mi zobrali kultúru, za stratu detstva a stratu materskej lásky... Ako sa za to dá ospravedlniť?“ pýta sa (Inkluzívne vzdelávanie..., 2010, s. 1)?“

Intímny a osobitný prístup ku klientom/kám, na ktorom stavia individuálna prípadová práca uskutočňovaná celým našim prieskumným súborom, dáva možnosť budovať dôverný a osobný vzťah rešpektujúci a vychádzajúci z jedinečnosti a neopakovateľnosti klienta/ky. Kvalifikačné a osobnostné predpoklady sociálneho/nej pracovníka/čky môžu výrazne ovplyvniť proces integrácie azylantov/tiek na bio-psycho-sociálnej úrovni. Multifunkčný tím (2009, s. 7-8), ktorý hodnotil začleňovanie azylantov/tiek v SR, poukázal podľa názoru niektorých azylantov/tiek na často formálne vzťahy so sociálnymi pracovníkmi/čkami, ktoré neprinášajú potrebné podnety. Musíme však podotknúť, že daný problém niekedy vyvstával z pasivity a nezájmu o zlepšenie situácie zo strany niektorých azylantov/tiek a viedol k rezignácii sociálnych pracovníkov/čiek. Skupinovú prácu s mužmi azylantmi uskutočňujú vo vyššom počte práve sociálne pracovníčky. Skupinovú prácu so ženami je vo veľkej miere uskutočňovaná sociálnymi pracovníčkami. Zo strany sociálnych pracovní-

kov takmer nerealizovaná. Boli sme prekvapení výrazným odmietnutím zachovania homogénosti pohlavia sociálneho/nej pracovníka/čky a klienta/ky pri práci v celom prieskumnom súbore. Ako sme už naznačili v podkapitole 4.1.2, Kultúrna citlivosť, môže prítomnosť opačného pohlavia v role sociálneho/nej pracovníka/čky vplyvom rozdielov v kultúre spôsobiť ostýchavosť, či zamlčanie myšlienok a pocitov z dôvodu kultúrneho zákazu zdieľania sa s opačným pohlavím a pod. (Tužinská, 2009, s. 70). Ako príklad uvádzame rovnosť moslimských mužov a žien pre Alahom. „A oni majú pre seba rovnaké právo ako ony podľa zvyklostí, nič menej muži sú o stupeň vyššie.“ (súra 2:228) Táto nadriadenosť je božím nariadením: „Muži zaujímajú postavenie nad ženami preto, že Boh dal prednosť jedným z vás pred druhými, preto, že muži dávajú zo svojich majetkov ženám.“ (súra 4:34) (Spencer, 2006, s. 87).“ Ďalej uvádzame interakcie medzi mužmi a ženami v arabskom svete. Úsmev je zo strany ženy v arabských krajinách chápaný ako provokácia, pohľad do očí signalizuje koketnosť a vyzývavosť (Khidayer, 2009, s. 136-140). Preto sa pýtame: Do akej miery bude azylant, ktorý sa v živote riadi pravidlami svojho náboženstva a svojej kultúry uznávať a rešpektovať postavenie a rozhodnutia sociálnej pracovníčky?

Úplné či čiastočné zohľadňovanie rodovo citlivého prístupu nadpolovičnou väčšinou prieskumného súboru nám signalizuje dostatočnú rodovú citlivosť sociálnych pracovníkov/čiek pri práci s azylantmi/kami. Avšak neuvedenie konkrétnejších postupov zohľadňovania, ale strohé stotožnenie s definíciou rodovo citlivého prístupu a následné predostieranie súčasnej kultúry a hodnôt, nás utvrďuje v presvedčení, že rodovo citlivý prístup ako pochopenie a vnímanie rodu z viacerých pohľadov, pretváranie tradičnej „mužskosti“ a „ženskosti“, budovanie spoločnosti bez všetkých druhov predsudkov, nie je jednotlivými organizáciami dostatočne uskutočňované (ak vôbec je uskutočňované).

Ako sme už spomenuli, vplyv kresťanskej tradície pri formovaní rodových rolí zanechal na mentalite Slovákov/Sloveniek stigmatizujúce prvky, ktoré sme spozorovali pri nasledujúcich zisteniach. 69% prieskumného súboru podporuje azylantky, či už v čiastočnej alebo úplnej miere v úlohe matky, pričom podpora azylantiek v starostlivosti o domácnosť zohľadňovaná nie je. Pri vedení k ekonomickej nezávislosti azylantiek sme zaznamenali nejasný postoj prieskumného súboru. Na naše veľké prekvapenie podporujú ekonomickú nezávislosť, s malým rozdielom, skôr respondenti ako respondentky. Taktiež je pre nás prekvapujúce, že sú to práve respondentky (v nadpolovičnej väčšine), ktoré podporujú azylantov v úlohe hlavy rodiny, pričom u väčšiny mužských respondentov sme sledovaný jav nezaznamenali. Čiastočne pozitívny príklon bol zistený pri podpore azylantov v úlohe vy-

chovávateľov detí a živiteľov rodín. Zistili sme, že sú to práve ženy, ktoré viacej prenášajú hlboko zakorenené rodové stereotypy do práce s azylantmi/kami. Liberálnejší postoj k tradičným rolám ženy, ktoré sú im po stáročia priradované našou spoločnosťou, môžeme vidieť u sociálnych pracovníkov.

Vo veľkom počte sa naši respondenti/ky označili za realistických/é, empatických/é, nekompromisných/é, flexibilných/é, tolerantných/é, ústretových/é a spoľahlivých/é. Napriek stotožneniu sa dvoch respondentov s označením rasistický a s označením sa jedného respondenta za šovinistického, sme prejav rasizmu a šovinizmu voči klientom/kám v prieskumnom súbore nezaznamenali. Vžitú rodovú stereotypy prieskumného súboru, ktoré následne ovplyvňujú sociálnych/é pracovníkov/čky pri konkrétnych postupoch v práci, nám signalizujú vysokú mieru sexistických prejavov. Napriek tomu sa iba dvaja respondenti/ky (1 muž, 1 žena) označili za sexistických/ké.

Znalosť jazyka hostiteľskej krajiny a ekonomická samostatnosť azylantov/tiek sú prevažnou väčšinou respondentov/tiek považované za hlavné opatrenia úspešnej integrácie. Nielen zistenia Multifunkčného tímu (2010, s. 5) poukazujú na nedostatočnú výučbu slovenského jazyka a pretrvávajúce dorozumievacie problémy azylantov/tiek. Baková (2010, s. 1) uvádza, že neznalosť slovenčiny zo strany cudzincov a slabá angličtina miestnych vytvára jazykovú bariéru. Kurzy slovenčiny sú pridrahé a cudzinci z nižších vrstiev si súkromné kurzy slovenčiny či jazykové školy nemôžu dovoliť. SHR⁵, pôsobiaca na západnom Slovensku, ponúka azylantom po opustení zariadenia MU MI SR možnosť výučby slovenského jazyka. Samotný kurz je vedený odborným lektorom priamo v meste bydliska a to prostredníctvom individuálnej alebo skupinovej formy, ktorá je však určená predovšetkým pre klientov/ky ubytovaných/é v jednom ubytovacom zariadení (Podhradský, 2010, s. 1). Preto medzi hlavné odporúčania zahrnul MFT (2010, s. 5) rozšírenie a zintenzívnenie bezplatných kurzov slovenského jazyka a presne stanovenie počtu vyučovacích hodín s flexibilnou a individualizovanou formou výučby. Následne vypracovanie učebníc slovenského jazyka, ktoré bude zodpovedať požiadavkám a osobitnostiam výučby cudzincov/niek v závislosti od stupňa ich vedomostí.

Dohľad nad ekonomickou samostatnosťou ako dôležitou súčasťou úspešnej integrácie preberá na seba SHR v rámci projektu ASAP II. V oblasti vzdelávania a odbornej prípravy realizuje vzdelávacie a rekvalifikačné kurzy, podporu pri dochádzke do predškolských a školských zariadení (poplatky, vybavenie a pod.). V neposlednom rade poskytuje podpo-

⁵ Pôsobnosť SHR spadá len na západné Slovensko.

ru a pomoc pri prekladoch, overovaní a uznávaní diplomov a kvalifikácii V oblasti sociálneho poradenstva pomôže sociálny/a pracovník/čka azylantovi/ke pri vyhľadávaní zamestnania a popri tom mu/jej poskytne informácie ohľadom pracovného trhu, pohovorov a pomôže pri písaní životopisu. (Podhradský, 2010, s. 1).

Za jazykovou zdatnosťou a ekonomickou samostatnosťou nasledujú v dôležitosti integrácie orientácia v spoločnosti a vzťahy s majoritnou spoločnosťou, na ktoré sme poukázali v podkapitole 1.2.1.1 Rasizmus – negatívny dôsledok predsudkov a príčina multikultúrnej výchovy. Sociálne poradenstvo je najčastejšie a v rovnakom počte respondentov a respondentiek považované za hlavnú metódu práce s azylantmi/kami. Zahrňuje informovanosť o našej kultúre, tradíciách, pomeroch a pod., a ako také je chápané ako dôležitá súčasť orientácie azylantov/tiek v SR. Nasleduje vedenie v rámci vzdelávania, zamestnania (ktoré sme priblížili v opatrení ekonomickej sebestačnosti) a podpora bývania. Po udelení azylu a odchode z azylového zariadenia poskytne MU MV SR azylantom/kám ubytovanie v Integrovanom stredisku vo Zvolene. Po uplynutí šiestich mesiacoch, podľa aktuálnej dostupnosti, je azylantom/kám ponúknuté ubytovanie v Košiciach, Bratislave, Zvolene, Ružomberku alebo v Lučenci. Ak azylant/ka odmietne ponúkanú pomoc, musí si zabezpečiť ubytovanie vlastným úsilím (Konceptia integrácie..., 2009, s. 25). Nakoľko je problém s ubytovaním čoraz naliehavjší, vrátane Migračného úradu MV SR poskytuje ubytovanie v Bratislave aj SHR. Podieľa sa na aktívnom vyhľadávaní vhodných možností dlhodobého ubytovania a to najmä prostredníctvom komunikácie so samosprávou a zamestnávateľmi vo všetkých regiónoch západného Slovenska. Okrem poradenstva a asistencie poskytuje príspevok na zaplatenie nájmu/podnájmu v súkromnom byte vo výške 100,00 €/mesiac na dobu trvania 4 mesiacov. Obdobie štyroch mesiacov sa ukázalo ako dostatočný čas, po uplynutí ktorého by mali mať azylanti/ky prostredníctvom zamestnania finančnú rezervu na bývanie a byť schopní/é platiť za byt bez pomoci SHR. Na základe individuálneho posúdenia situácie klienta je možné dobu trvania príspevku na bývanie predĺžiť. Príspevok je poskytovaný prioritne zraniteľných skupinám, medzi ktoré patria v prvom rade ženy (Podhradský, 2010, s. 1). Goodwill, Spoločnosť ľudí dobrej vôle pôsobiaca na východnom Slovensku, poskytuje azylantom/kám tzv. Grant na bývanie, ktorý slúži na preklopenie najkritickejšieho obdobia pri zabezpečovaní ubytovania (*Sektory pomoci...*, 2010, s. 1).

Ako sme uviedli v podkapitole 4.3, Osvetová činnosť, zohráva dobrovoľníctvo dôležitú úlohu v úspešnejšej a rýchlejšej orientácii a budovaní vzťahov s majoritnou spoločnosťou. Bohužiaľ musíme konštatovať, že z výsledkov vyplýva iba nepatrná angažovanosť dobro-

voľníkov/čiek na integrácii slovenských azylantov/tiek. Nakoľko sme nechali voľnosť vo vyjadrení v kolónke Iné, ani jeden z respondentov/tiek neuviedol ďalšie metódy.

V konečnom dôsledku môžeme povedať, že na Slovensku sa pracuje s azylantmi/kami v rámci tradičnej sociálnej práce a prístup založený na rodovej citlivosti uskutočňovaní nie je. Zohľadňovanie kultúry a tradícií azylantov/tiek a následné predostieranie našej kultúry nemôžeme považovať za rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami.

6.3 Odporúčania pre prax

Rok 1989 a Nežná revolúcia zvrhli komunizmus a nastolili demokraciu. Rok 2004 a vstup Slovenska do Európskej únie ponúkli príslub lepšej budúcnosti. Aj keď naďalej ostávame prevažne tranzitnou krajinou, vláda ľudu a ekonomický rozvoj sa stávajú „vábidlom“, ktoré láka čoraz viac migrantov/tiek usadiť sa na Slovensku a následne prispieva k stretu mnohých kultúr. Počet cudzincov/niek k 31.12.2009 predstavoval 57 073 obyvateľov/liek SR, z toho 557 azylantov/tiek.

Od prvej verejnej obhajoby práv žien roku 1837 uplynuli už skoro dve storočia. Od tých čias sme získali azda najcennejšie právo voliť a študovať. No napriek tomu je naďalej označenie žena v kolónke pohlavie diagnózou. Simone de Beauvoir (1968, s. 5) vo svojej knihe Druhé pohlavie II napísala: „Nerodíme sa ako ženy, stávame sa nimi.“ Hry predstavujú vo svete detí prvú významnú úlohu, pomocou ktorej si osvojujú normy spoločnosti. Nadobúdajú predstavu o tom, čo je zlé a čo dobré, čo môžu ako chlapci a dievčatá robiť a zaujmú rodovo špecifické stanovisko voči vlastným činnostiam (Simone de Beauvoir, 1968, s. 5-67). Presuňme sa spolu do čias, kedy popoludňajší spánok a pudingový olovrant boli každodennou súčasťou našich dní. „Mladé dámy“ sa hrávali s bábikami v bezpečí stavebnicových hradieb, pričom „mladí páni“ sa prehánali s veľkými Tatrovkami. Pravidlá zámery pravdaže fungovali, ale vymeniť tatrovku za bábiku bolo našimi „gardedámami“ netolerovateľnejšie ako vymeniť bábiku za Tatrovku. Vráťme sa naspäť a položme si otázku: Čo sa zmenilo? Bábiky v stavebnicových hradbách nahradili barbiny v barbie domoch a veľké Tatrovky sme vymenili za rýchle Ferrari. Zámena? Samozrejme, funguje stále rovnako. Čo navrhujeme? Nechceme zničiť všetky hračky s rodovou pečiatkou, ani nechceme spáliť rozprávky, v ktorých udatný hrdina zachráni krásnu a bezbrannú hrdinku, ale dajme deťom už konečne možnosť vnímať svet inou perspektívou. Nechajme voľnosť výberu hračiek a hry na nich. Nevštepujeme im zabehnuté pravidlá spoločenského fungovania.

Veďme ich k všeobecnej tolerancii, aj napriek ich malej schopnosti vnímať rodové a medzikultúrne rozdiely. Nezabúdajme na ich veľkú absorpčnú schopnosť vnímať a napodobňovať vnemy z vonkajšieho okolia. V prílohe D ponúkame omaľovánku, ktorú vytvorila Európska kontaktná skupina Tato – mama, mama – tato v kuchyni aj u Fiatu (2010, s. 1).

Predefinujme diagnózu ženstva a pomôžme ženám pri sebaopoznávaní. Prijmeme ženy azyľantky, pracujme s ich rozdielnym prežívaním každodenných situácií a formujme novú ženskosť. Jeden slávny muž raz napísal: „Nemožno sa vrátiť, nič neostáva nepohnute stáť, ani my, ani tí druhí (E. M. Remarque).“ Tak vykročme, len vpred!

Na základe výsledkov z prieskumu, ktoré preukázali prítomnosť rodových stereotypov u sociálnych pracovníkov/čiek a ich následný vplyv pri realizácii sociálnej práce s azyľantmi/kami, môžeme hovoriť o absencii rodovo citlivého prístupu, chápaného ako proces kontinuity poznania kultúry, práce na sebaopoznávaní a zvyšovaní sebahodnotenia azyľantiek s následnou integráciou do pretvorených sociálnych štruktúr spoločnosti. Preto by sme chceli v nasledujúcich riadkoch poukázať na opodstatnenie rodovo citlivej a multikultúrnej výchovy žiakov/čiek základných a stredných škôl a študentov/iek vysokých škôl humanitných odborov, a to najmä odboru sociálna práca a pedagogika, ako na jeden z dôležitých prvkov, na ktorom môže stavať rodovo citlivý prístup. Školstvo, ako jeden z dôležitých systémov formovania ľudskej bytosti a na základe zákonných dohôd, zmlúv atď., by sa malo zúčastniť na procese budovania rodovo rovnej a nediskriminujúcej multikultúrnej spoločnosti.

Článok ...Ako na to... alebo takmer návod na použitie (Bosá, 2010, s. 1) nielenže poukazuje na Dohovor o právach dieťaťa, podľa ktorého má každé dieťa právo na rozvoj svojich záujmov a schopností, Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorými sa štáty a zmluvné strany zaväzujú prijať opatrenia na odstránenie diskriminácie žien, zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí pokiaľ ide o správanie sa mužov a žien atď., ale aj princípy práce s deťmi či riziká, ktoré prináša rodovo citlivá výchova. Ako uvádza Mistrík (2008, s. 74), tým že SR vstúpila do schengenského priestoru otvorila hranice pre voľný pohyb osôb, rozšírila priestor pre prijatie nových kultúr a budovanie multikultúrneho dialógu. Článok 151 Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev „zakladá povinnosť Spoločenstiev prispievať k rozvoju kultúry jej členských štátov, rešpektujúc ich národnú a regionálnu rôznorodosť, vyzdvihujúc spoločné európske kultúrne dedičstvo a podporujúc vzájomné spoznávanie kultúry a histórie európskych národov (Mistrík a kol., 2008, s. 75).“

Ako uvádza Mistrík a kol. (2008, s. 58) Ministerstvo školstva stanovením hlavných cieľov rodovej a multikultúrnej výchovy na školách, Štátny pedagogický ústav a ústredné predmetové komisie vytvorením rámcových a to buď formálnych, neformálnych alebo skrytých kurikulí, školy a učitelia určením konkrétnych rodových a multikultúrnych tém a ich začlenením do učebných osnov, sa stávajú hlavnými aktérmi vytvorenia rodovej a multikultúrnej výchovy. Musíme podotknúť, že nakoľko sa Mistrík a kol. vo svojej publikácii venovali čisto multikultúrnej výchove, koncepciu rodovej výchovy sme pridali my vzhľadom k opodstatnenosti, ktorú pripisujeme rodu a jeho spôsobeniu pri formovaní životov mužov i žien.

Na základe absencie vysokoškolských študijných odborov rodovej a multikultúrnej výchovy postrádame učiteľov/ky, ktorí/é by boli kvalifikovaní/é pre výučbu rodovej a multikultúrnej výchovy ako samostatných predmetov a vzhľadom na výhodu pôsobenia rodových a medzikultúrnych aspektov vo viacerých predmetoch, by sme začlenili rodovú a multikultúrnu výchovu ako prierezové témy do rôznych školských predmetov (vynímajúc predmety typu matematika, fyzika a pod.) na základných, stredných a vysokých školách. Vzhľadom k neodmysliteľnej a nenahraditeľnej úlohe, ktorú zohrávajú mimovládne organizácie v oblasti rodovej a multikultúrnej činnosti (Aspekt (SK), EsFem (SK), Európska kontaktná skupina (CZ) atď.), môžu ich internetové stránky, či osobná spolupráca, predstavovať inšpiráciu pre konkrétne aktivity učiteľov/liek a profesorov/riek. V prílohe E ponúkame hry zamerané na rodovo citlivú výchovu, ktoré na svojich stránkach ponúka nezávislá feministická organizácia EsFem. Prílohou F by sme chceli priblížiť projekt českej organizácie Humanisti na rovinu - Adopcia na diaľku (2010, s. 1). Uvedomujeme si, že z dôvodu celosvetovej finančnej krízy je ekonomická situácia slovenských občanov/niek pomerne nestabilná. Nakoľko predkladaný projekt vyžaduje určitú finančnú účasť účastníkov/čiek na podpore vzdelávania afrických detí, zapojenie žiakov/čiek a študentov/tiek na projekte nemusí byť v rodine vítané a napriek tomu zdieľanie pocitu spolupatričnosti a solidarity sa nám javí ako nenahraditeľný nástroj prepájania nielen medzikontinentálnych vzdialeností, ale hlavne vedenia medzikultúrneho dialógu. V priebehu prvého a druhého stupňa vysokoškolského štúdia by sme zaviedli na pedagogických fakultách odbor Multikultúrnej a rodovej výchovy, ktorý by sa vyučoval dve semestrálne obdobia. Rodovú výchovu v študijnom odbore Sociálna práca by sme zahrnuli do samostatného predmetu Rodovo citlivý prístup v sociálnej práci rovnako v rozmedzí dvojsemestrálneho obdobia. Po získaní vysokoškolských kvalifikovaných pedagógov/gičiek odboru Multikultúrna a rodová výchova, by sme

na druhom stupni základných škôl v ôsmom ročníku zaviedli predmet Rodovo citlivej výchovy. Výučbu v tomto ročníku sme si vybrali vzhľadom k špecifiku obdobia žiakov/čiek, ktorí/é sa rozhodujú pre voľbu budúceho povolania. Poukázaním na svet dvojako zmýšľania a neustále pretrvávajúcich a hlboko zakorenených rodových stereotypov, by sme chceli podať pravdivý pohľad na tému rodu vo svete, ktorý vytvára sociálne štruktúry fungovania. Následne formovať chlapčenské a dievčenské zmýšľanie, ktoré je „infikované“ očakávaniami spoločnosti a málo prijíma zdravotných asistentov, či automechaničky a pod. Irena Smetáčková a Klára Vlková (2005, s. 5-7) ponúkajú príručku Gender v škole, ktorú rozdelili na oblasti rodu a vedy, osobnosti človeka, spoločnosti, trhu práce, politiky, práva, médií, jazyka, náboženstva, globálnych problémov, školstva a voľby povolania. Na internetovej stránke <<http://www.osops.cz/cz/projekty/genderova-rovnost/publikace-gender-ve-skole>> sa v pdf formáte nachádza celá publikácia i pracovné listy ku každej jednej oblasti. V neposlednom rade, pomocou vyškolených pedagógov/gičiek, by sme chceli postupne vypracovať učebnice v rodovo citlivom jazyku.

Ďalej navrhujeme vytvorenie mimovládnej organizácie podieľajúcej sa na rodovej a multikultúrnej výchove spoločnosti, vytvárajúcej medzikultúrny dialóg, podporujúcej rovnosť príležitostí mužov i žien, pracujúcej s azylantkami a migrantkami v kontexte rodovo citlivého prístupu a vedení spoločenstva azylantiek poskytujúceho sociálnu oporu, vzhľadom k absencii podobnej mimovládnej organizácii v Slovenskej republike. Inšpirovali sme sa Európskou kontaktnou skupinou v Českej republike, ktorá bojuje proti rasizmu a diskriminácii cudzincov a cudziničiek, snaží sa meniť rodové stereotypy a predsudky a vytvárať rovné príležitosti mužov i žien v ČR aj vo svete (O organizácii, 2010, s. 1). Ďalej neziskovou multi-kultúrnou organizáciou Rewa sídliacou v Seattle, ktorá podporuje začlenenie, nezávislosť, osobné vedenie a silné spoločenstvo tým, že ponúka utečenkyňam, imigrantkám a ich rodinám kultúrno-zodpovedajúce služby. Podporuje sociálnu spravodlivosť, verejný poriadok zmien, rovnaké prístupy k službám pri rešpektovaní kultúrnych hodnôt a právo na sebaurčenie (About Rewa, 2010, s. 1).

Uvedomujeme si, že je ťažké načrtnúť jednotlivé postupy vzniku organizácie a priebeh jej fungovania, nakoľko sme uskutočnili iba čiastkový prieskum trhu a existuje veľa spôsobov a nespočetné množstvo aktivít podporujúcich a presadzujúcich myšlienky organizácie, ktoré by sa menili časom a vyprofilovali skúsenosťami.

Vzhľadom na najhustejšiu koncentráciu cudzincov na západnom Slovensku, sídlo organizácie by sme situovali do hlavného mesta. Nadviazali by sme kontakty so štátnymi a ne-

štátnymi organizáciami pracujúcimi s azylantmi/kami a migrantmi/kami a s nezávislým mimovládnyim ženským sektorom. Na základe dlhoročnej praxe s azylantmi/kami a s cieľom redistribúcie klientiek by sme požiadali o spoluprácu Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Slovenskú humanitnú radu a Vysokého komisára OSN pre utečencov. Európska kontaktná skupina v Českej republike sa nám stala najväčšou inšpiráciou a chceli by sme, aby nás viedla v prvých rokoch krokoch našej existencie. Preto by sme vzájomnú spoluprácu považovali za „gro“ našej práce. V oblasti rodovej a multikultúrnej výchovy a vytváraním medzikultúrneho dialógu by sme požiadali o spoluprácu feministické združenie Aspekt (www.aspekt.sk), nezávislú feministickú organizáciu pre centrum rodovej rovnosti EsFem (www.esfem.sk), občianske združenie Možnosť voľby (www.moznostvolby.com), občianske združenie Iniciatíva piata žena (www.piatazena.sk) a občianske združenie Aliancia žien Slovenska.

Uvedomujeme si, že obidva naše návrhy predstavujú dlhodobý proces zmeny, ale bez podchytenia vzniku diskriminácie už v zárodkoch spoločnosti nikdy nedosiahneme zmenu. Nie nadarmo hovorí slovenské porekadlo: Ohýbaj ma mamko, dokiaľ som ja Janko, keď ja budem Jano, neohneš ma mammo!

ZÁVER

Migrácia. Žena.

Migrácia. Muž.

Môžeme pokračovať tak, aby totožnosť nasledujúcich prívlastkov mala rovnakú výpovednú hodnotu? Prečo sa zaoberať, či skôr, nie je zbytočné presadzovať rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami, keď stanovené pravidlá integrácie dostatočne nezabezpečujú primerané životné podmienky ako azylantov, tak aj azylantiek a „len“ otázka prežitia sa stáva bojom o ich každodenný dôstojný život? Ženy v návale každodenných povinností, nie že zabúdajú, ale nemajú ani len čas myslieť na svoje práva a presadzovať ich. Koľko z nás žien je nespokojných so svojím postavením? Naše práva, v našej krajine, sú síce jasne stanovené a nediskriminujúce, no mnohokrát hlboko zakorenené nepísané pravidlá v povedomí ľudí prekračujú tie písané?

Statickosť. Rodina.

Pohyb. Kariéra.

Sú spoločenskými prívlastkami údelu, zvaného rod. Sme každá iná. Máme rozdielny pôvod, uznávame odlišné hodnoty, no napriek tomu sme stále „iba“ ženy! Ak sa same „nezdvihneme do boja“ za rodovú rovnosť, nikto to za nás neurobí. Ako uvádza Beate Weberová (In Volmová, 2002, s. 1) „často počúvame politické kliše, že ženy o funkcie v správe spoločnosti nestoja. To je ale taký nezmysel ako tvrdenie, že stojaca žena v električke, kde všetky sedadlá sú obsadené mužmi, si nechce sadnúť. Ona sa chce posadiť, ale nemá kde. A pretože gentlemanstvo je v konzumnej spoločnosti prežitkom, musí najprv niektorý z mužov vystúpiť a uvoľniť miesto.“ Nechceme tu hovoriť o presadzovaní žien v politike, no nejde naša vyššia angažovanosť ruka v ruke s rodovým vyrovnaním? A taktiež závisí len od nás, či do tohto vyrovnania zahrnieme všetky ženy, odhliadnuc od ich národnosti, etnika, rasy... Rodovo citlivý prístup v sociálnej práci s azylantkami, ktorým sme poukázali na „menší cieľ“ v budovaní rovnosti, napomáha ženám utekajúcim pred reálnym spoločenským nebezpečenstvom a to aj v zmysle podradenosti, vyrovnáť sa so zložitou životnou situáciou. Osobitný prístup, vnímanie jedinečnosti, hľadanie a nachádzanie sebavnímania a sebapoznania budovaného na sebaúcte sa stáva počiatkom, ktorým by sme týmto ženám chceli ponúknuť prísľub lepšej budúcnosti vo svete pretrvávajúcej mužskej nadvlády.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

About Rewa. [online]. 2010. [cit. 2010-04-14]. Dostupné na internete: <<http://www.rewa.org/about-rewa.html>>.

Adopce afrických dětí projekt pomoci na dálku. [online]. 2010. [cit. 2010-04-19]. Dostupné na internete: <<http://www.humanistinarovinu.cz/adopce.php?id=1&typ=a>>.

BAKOVÁ, I. 2010. *V Trnave žijú cudzinci z vyše šesťdesiatich krajín*. In *Sme*. [online]. 2010, roč. 18 [cit. 2010-04-12]. Dostupné na internete: <<http://trnava.sme.sk/c/5224336/v-trnave-ziju-cudzinci-z-vyse-sestdesiatich-krajin.html>>. ISSN 1335-440X.

DVOŘÁKOVÁ, J. – HERVERTOVÁ, V. – HORSKÁ, J. – MOUREČKOVÁ, H. 2008. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: Triton, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7387-097-3.

BAUER, T. 2010. *Mosty k tolerancii V*.

BEAUVOIROVÁ, S. 1968. *Druhé pohlavie 2*. Bratislava: Obzor, 1968, 480 s.

BOSÁ, Monika. 2010a. *...ako na to... alebo takmer návod na použitie*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/ako_na_to-uprava.pdf>.

BOSÁ, M. 2010b. *Falošné rozdiely*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/falosne_rozdiely.pdf>.

BOSÁ, M. 2010c. *Hra so slovami*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/hra_so_slovami.pdf>.

BOSÁ, M. 2010d. *Profesie*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <<http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/profesie.pdf>>.

BOSÁ, M. 2010e. *Zamestnávateľ ústretový rodine*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete:

<http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/zamestnavatel_ustretovy_rodine.pdf>.

DVOŘÁKOVÁ, J. – HERVERTOVÁ, V. – HORSKÁ, J. – MOUREČKOVÁ, H. 2008. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: Triton, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7387-097-3.

Early Childhood Education Program. [online]. 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupné na internete: <<http://www.rewa.org/early-childhood-education.html>>.

ENNS, Z. Carolyn – SINACORE, A. 2001. Feminists Theories. In WORELL, J. 2001. *Encyclopedia of Women and Gender: Sex Similarities and Differences and the Impact of Society on Gender*. [online]. London: Academic Press, 2001. 1256 p. [cit. 2010-02-25]. ISBN 0122272455. Dostupné na internete: <<http://filespump.com/go/6549986-encyclopedia-of-women-and-gender-sex-similarities-and-differences-and-the-impact-of-society-on-gender-rar.html>>.

FREEMAN, L. Miriam. 1990. Beyond Women's Issues: Feminism and Social Work. In *Affilia* [online]. 1990, vol. 5, no. 2 [cit. 2010-03-04]. Dostupné na internete: <https://kb.osu.edu/dspace/bitstream/1811/32485/1/3_Freeman_paper.pdf>.

GONDOVÁ, Katarína. 2005. *Monitor verejnej mienky o cudzincoch na Slovensku*. [online]. [cit. 2010-04-12]. Dostupné na internete: <<http://ludiaakomy.sk/download/Monitoring%20verejnej%20mienky%20o%20cudzincoch%20na%20Slovensku.pdf>>.

HÍŽNAYOVÁ, K. 2009. Tanec ako forma terapie. In: GREGOR, T. (ed.) *Šport a spoločenské a humanitné vedy 2009*. Bratislava: ICM Agency, 2009. ISBN 80- 89257-16-4, s. 202-215.

CHALUŠ, H. – MÜLLEROVÁ, A. 2008. *Integrace v kulturně pestré ♀ skupině TADY a TEDĚ* [online]. Praha: Evropská kontaktní skupina, 2008. 60 s. [cit. 2010-03-04]. Dostupné na internete: <<http://www.ekscr.cz/content/files/metodika.pdf>>.

CHRÁSKA, Miroslav. 2007. *Metódy pedagogického výzkumu (Základy kvantitatívneho výzkumu)*. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Intenzívne vzdelávanie namiesto internátnych škôl. [online]. 2010, [cit. 2010-04-12]. Dostupné na internete: <http://www.clovekvtisni.sk/upload/File/Program%20podpory%20vzdelavania/stanovisko_Internatne_skoly.pdf>.

JANEBOVÁ, R. 2005a. K čemu je sociálnim pracovníkům teorie aneb postmoderní feministická perspektiva o „krizi poznání“. [online]. In *Možnosti sociální práce na počátku 21. století*. Hradec Králové: KSPSP UHK, 2005. [2010-02-17] ISBN 80-86771-10-5. Dostupné na internete: <<http://www.kspsp.info/janebova/index.html>>.

- JANEBOVÁ, R. 2005b. Otázky moderní feministické sociální práce. In *Sociální práce* [online]. 2005, roč. č. 3 [cit. 2010-03-22].
Dostupné na internete: <<http://www.socialniprace.cz/soubory/2005-3-090221133400.pdf>>.
- JANEBOVÁ, R. 2006. Feministické perspektivy v praxi sociální práce. In *Gender/rovné příležitosti/výzkum* [online]. 2006, vol. 7, no. 2 [cit.2010-03-24]. Dostupné na internete: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_2_2006.pdf>.
- Kalašnikov*. [online]. 2009, [cit. 2010-04-07]. Dostupné na internete: <<http://www.unhcr-budapest.org/slovakia/index.php/novinky/237-svetovy-de-uteencov-2009>>.
- Kdo jsme*. [online]. 2010. [cit. 2010-04-18]. Dostupné na internete: <<http://www.ekscr.cz/o-organizaci/kdo-jsme/>>.
- KHIDAYER, Emíre. 2009. *Arabský svet – iná planéta?* Bratislava: Marenčin PT, 2009. 216 s. ISBN 978-80-8114-026-6.
- KICZKOVÁ, Z. – KOBOVÁ, E. 2008. *Feminizmus*. [online]. [cit. 2008-04-03]. Dostupné na internet: <<http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&ami=1&vid=114>>.
- KRCHOVÁ, A. – VÍZNEROVÁ, H. 2009. *Denník migranta migrantky* [online]. Praha: Evropská kontaktní skupina, 2009. 98 s. [cit. 2010-02-22]. Dostupné na internete: <http://www.ekscr.cz/content/files/Denik_migranta_migrantky_email.pdf>.
ISSN 1803-6589.
- KOLÁŘOVÁ, M. 2007. Globální muž a lokální žena? Feministický pohled na globalizaci. In *Gender/rovné příležitosti/výzkum* [online]. 2007, vol. 8, no. 1 [cit. 2010-01-21]. Dostupné na internete: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik08_1_2007.pdf>.
- KOLLÁRIK, Teodor – SOLLÁROVÁ, Eva. 2004. *Metódy sociálnopsychologickej praxe*. Bratislava: Ikar, 2004. 264 s. ISBN 80-551-0765-3.
- Koncepcia integrácie cudzincov v SR*. [online]. 2009, [cit. 2010-03-02]. Dostupné na internete:
<<https://lt.justice.gov.sk/Document/AttachmentProvider.aspx?&instEID=160&attEID=8712&docEID=47907&matEID=1239&langEID=1&tStamp=20090416153031513&AspxAutoDetectCookieSupport=1>>.
- KOŠALOVÁ, H. 2009. Využitie tanečno-pohybovej terapie. In *Humanita*. ISSN 1336-2208, 2009, roč. 18, č. 6, s. 9-10.

- KOVÁTS, A. et al. 2006. *Praktická sociálna práca s utečencami*. Budapešť: Menedék, 2006. 235 s. ISBN 963 06 0862 6.
- KOVÁČOVÁ, M. 2009. Cudzincov si nepúšťame k telu: Pridlho ste boli uzavretí. In *Sme*. ISSN 1335-440X, roč. 17, č.51, s. 3.
- KUSÁ, K. – HAŠTO, J. 2003. *Psychoterapia*. [online]. 2003, [cit. 2010-04-12]. Dostupné na internete: <<http://www.psychoterapia-sk.sk/dokumenty/informacie/psychoterapia.pdf>>.
- LEVICKÁ, J. 2003. *Metódy sociálnej práce*. Trnava: Trnavská univerzita, 2003. 122 s. ISBN 80-8907 4 38 3.
- LIEBMANN, M. 2005. *Skupinová arteterapie*. Praha: Portál, 2005. 280 s. ISBN 80-7178-864-3.
- LUKŠÍK, I. 2003. Rodové stereotypy. [online]. In BIANCHI, G. (ed.) *Upgrade pre sexuálnu výchovu 28. – 30.11. 2001*. Bratislava: SAV VEDA, 2003. [cit. 2010-01-16]. ISBN 80-224-0783-6. Dostupné na internete: <<http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vychova/index.html>>.
- MACHÁČEK, L. 2006. *Gender-rodovosť v pedagogickom výskume a praxi*. [online]. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2006. 197 s. [cit. 2010-03-29] ISBN 80-89220-39-8. Dostupné na internete: <<http://www.spaeds.org/uploads/publikacie/gendervpedagogike.pdf>>.
- MACHOVCOVÁ, K. 2008. *Životy „tých druhých“ aneb Osudy cizinek žijících v České republice* [online]. Praha: Evropská kontaktní skupina, 2008. 72 s. [cit. 2010-02-22]. Dostupné na internete: <<http://www.ekscr.cz/content/files/Katalog.pdf>>.
- MARKOVÁ, D. 2006. Rodovo citlivý prístup v práci s klientom a klientkou sociálnej práce. In SMUTEK, M. – KAPPL, M. (ed.). *Proměny klienta služeb sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-716-1.
- MARKOVÁ, D. 2007. Násilie páchané na ženách a sociálne konštrukcie ženskosti. In HAMRAŇOVÁ, A. (ed.). *Násilie v rodine a škole III.: Príčiny vzniku a spôsoby ich odstraňovania. Monografia vedeckých príspevkov*. Nitra: UKF, 2007. ISBN 978-80-8094-184-0. s. 137-144.
- Média a utečenci*. [online]. 2010, [cit. 2010-04-07]. Dostupné na internete: <http://www.unhcr-budapest.org/images/stories/news/docs/02_Protecting%20Refugees/2_3_Media%20Ethics%20brochure/UNHCR-Media_and_Refugees-SVK_version-screen.pdf>.

- MINAROVIČOVÁ, K. 2010a. *Hľadá sa otec*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/hlada_sa_otec.pdf>.
- MINAROVIČOVÁ, K. 2010b. *Keď to isté nie je to isté*. [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/ked_to_iste_nie_je_to_iste.pdf>.
- MINAROVIČOVÁ, K. 2010c. *Nebojte sa otcovstva* [online]. [cit. 2010-04-13]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-aktivity/nebojte_sa_otcovstva.pdf>.
- MISTRÍK, E. a kol. 2008. *Multikultúrna výchova v škole*. [online]. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2008. 88 s. [cit. 2010-04-15] ISBN 978-80-96927-4-2. Dostupné na internete: <<http://multikulti.sk/dok/MKV-v-skole.pdf>>.
- MITTELMANOVÁ, M. – VOLANSKÁ, M. – TUŽINSKÁ, H. 2009. *Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť*. Bratislava: Stimul, 2009. 111 s. ISBN 978-80-89236-76-3.
- MUNSON, C. – SAULNIER, F. CH. 1999. *Feminist Theories and Social Work*. [online]. New York: Haworth Press, 1999. 278 p. [cit. 2010-04-14]. ISBN 978-0-7890-0945-6. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=TTvheIPpzhUC&pg=PA108&lpg=PA108&dq=feminism+at+social+work&source=bl&ots=wptaitfFGR&sig=SIUt2icYOqEguHYHsM_QJCq4KLg&hl=sk&ei=3ytBS_iHN52knQPs2rC_DQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=7&ved=0CCMQ6AEwBjgK#v=onepage&q=feminism%20at%20social%20work&f=false>.
- PAVELOVÁ, Ľ. – TVRDOŇ, M. 2006. *Komunitná sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006. 175 s. ISBN 80-8050-983-2.
- PODHRADSKÝ, D. 2009. Dva významné projekty Slovenskej humanitnej rady. In *Humanita*. ISSN 1336-2208, 2009, roč. 18, č. 1-2, s. 21-22.
- PODHRADSKÝ, D. 2010. *ASAP II*.
- PRŮCHA, J. 2001. *Multikulturní výchova*. Praha: ISV, 2001. 212 s. ISBN 80-85866-72-2.
- PRŮCHA, J. 2007. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-280-5.

Radical Feminism. [online]. 2010, [cit. 2010-04-15]. Dostupné na internet: <http://www.feministissues.com/radical_feminism.html>.

RAŠTICOVÁ, M. 2007. Kultura, gender a imigrace. Sociálněpsychologické hledisko socializace indických imigrantů ve Spojených státech amerických. In *Gender/rovné příležitosti/výzkum* [online]. 2007, vol. 8, no. 1 [cit. 2010-01-21]. Dostupné na internete: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik08_1_2007.pdf>.

Report on the Dialogue with Refugee Women. [online]. 2001, [cit. 2009-02-20]. Dostupné na internete: <<http://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3bb44d908.pdf>>.

RIGLOVÁ, A. – DASTLÍK, L. 2006. *Příspěvky k genderově senzitivní sociální práci s ženami azylantkami*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. 46 s. [cit. 2009-11-22]. Dostupné na internete: <<http://www.unhcr.cz/dokumenty/opu-genderove-senzitivni-socialni-prace.pdf>>.

SATIROVÁ, V. 1994. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994. 352 s. ISBN 80-901325-0-2.

Slovník pojmov. [online]. 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupné na internete: <http://utecenci.alfaomega.sk/index.php?Itemid=43&id=27&option=com_content&task=view>.

Sektory pomoci Projektu Vysokého komisára pre utečencov. [online]. 2010. [cit. 2010-03-03]. Dostupné na internete: <<http://www.cassovia.sk/sldv/sektory.php3>>.

SCHÜLE, Ch. 2008. Prečo človek verí? In *Geo*. ISSN 1336-8001, 2008, roč. 4, č. 12, s. 25-42

SMETÁČKOVÁ, Irena – VLKOVÁ, Klára. 2005. *Gender ve škole*. [online]. Praha: Otevřená společnost, 2005. 192 s. [cit. 2010-04-18] ISBN 80-903331-2-5. Dostupné na internete: <<http://www.osops.cz/cz/projekty/genderova-rovnost/publikace-gender-ve-skole>>.

SPENCER, R. 2006. *Islám bez závoja*. Bratislava: Triton, 2006. 240 s. ISBN 80-7254-761-5.

STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: Sapientia, 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.

Štatistiky. [online]. 2010, [cit. 2010-04-08]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?statistiky-20>>.

Táta-máma, máma-táta v kuchyni i u fiatu. [online]. 2010, [cit. 2010-04-1]. Dostupné na internete: <http://www.ekscr.cz/content/files/omalovanky_cele.pdf>.

TOLLAROVÁ, B. 2006. Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace? In *Biograf* [online]. 2006, no. 39 [cit. 2010-03-04]. Dostupné na internete: <<http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902>>. ISSN 1211-5770.

TUŽINSKÁ, H. 2009. *Otázky opisu a prekladu.* Bratislava: Stimul, 2009. 80 s. ISBN 978-80-89236-75-6.

VALENTA, M. 2007. *Dramaterapie.* Praha: Grada, 2007. 252 s. ISBN 80-247-1819-7.

VOJMOVÁ, I. 2002. Ženy jsou nadějí světa (1). [online]. [cit. 2010-04-23]<<http://www.intimnosti.cz/index.php?clanek=218>>.